

SERIKALI YA MAPINDUZI YA ZANZIBAR

**HOTUBA YA WAZIRI WA BIASHARA, VIWANDA NA
MASOKO**

MHESHIMIWA BALOZI AMINA SALUM ALI,

**KATIKA BARAZA LA WAWAKILISHI LA ZANZIBAR
KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA
MWAKA WA FEDHA 2017 – 2018**

Mei, 2017

YALIYOMO

I.	Utangulizi	1
II.	Mwenendo wa biashara.....	4
	a. Usafirishaji na Uagizaji wa Bidhaa	7
	b. Biashara Baina ya Zanzibar na Tanzania Bara (Inter-state Trade Balance)	8
	c. Hali ya Chakula na Bei katika Soko la Zanzibar ..	9
III.	Hali ya viwanda	11
	a. Maendeleo ya Viwanda	11
	b. Maendeleo ya Ujasiriamali	11
IV.	Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka 2016–2017. 19	
	a. Ukusanyaji wa Mapato	19
	b. Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 201 –2017.....	20
	c. Utekelezaji wa Programu za Wizara	21
A.	Programu kuu ya Utawala na Uendeshaji wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko	21
B.	Programu kuu ya Maendeleo ya Viwanda na Ujasiriamali	28
C.	Programu kuu ya Ukuzaji na Uendelezaji wa Biashara....	33
D.	Programu kuu ya Viwango na Tathmini ya Ubora	45
	Shirika la Biashara la Taifa (ZSTC):	47
	a. Uvunaji na usafirishaji Karafuu:	47
	b. Bei ya kununulia Karafuu:	47
	c. Uzalishaji wa Mafuta ya Makonyo na Mimea	48
	d. Shughuli za Shirika kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018.....	48
V.	Changamoto:	49
VI.	Programu za Wizara kwa Mwaka 2017/18	51
A.	Programu Ya Utawala Na Uendeshaji	52
B.	Programu Ya Maendeleo Ya Viwanda Na Ujasiriamali ...	53

C.	Programu Ya Ukuzaji Na Uendelezaji Biashara	54
D.	Programu Ya Viwango Na Tathmini Ya Ubora	56
VII.	Shukrani:	58
VIII.	Maombi ya Fedha kwa Programu kwa Mwaka wa Fedha 2017 – 2018	60
	a. Mapato ya Serikali:	60
	b. Matumizi:	61
IX.	Hitimisho	62

HOTUBA YA WAZIRI WA BIASHARA, VIWANDA NA MASOKO

MHESHIMIWA BALOZI AMINA SALUM ALI, KATIKA BARAZA LA WAWAKILISHI LA ZANZIBAR KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2017 – 2018:

I. UTANGULIZI:

1. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba Baraza lako Tukufu sasa likae kama Kamati ya Mapato na Matumizi kwa ajili ya kupokea, kupitia, kuzingatia, kuchangia na hatimae kuidhinisha makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko kwa kazi za kawaida na maendeleo kwa mwaka wa fedha 2017 - 2018.
2. **Mheshimiwa Spika**, kwanza naomba kumshukuru Mwenyezi Mungu Mtukufu kwa kutuwezesha kufika katika Baraza hili tukiwa wazima na afya njema. Aidha naomba kuchukuwa fursa hii kukushukuru wewe binafsi pamoja na wajumbe wa Baraza lako tukufu hasa kupitia kamati ya Fedha, Biashara, na Kilimo kwa mashirikiano makubwa na kwa michango na ushauri mliotupatia kwa lengo la kufanikisha utekelezaji wa program za Wizara kwa mwaka wa fedha 2016 – 2017 na pia kwa ushauri na maelekezo yenu kwa utekelezaji wa program za Wizara kwa mwaka 2017 – 2018.
3. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuchukua fursa hii kumpongeza kwa dhati ya moyo wangu Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mheshimiwa Dk. Ali Mohamed Shein kwa kuongoza nchi yetu kwa hekima na upendo na kuhakikisha

kwamba amani na utulivu wa nchi yetu inaendelea kudumishwa na kuwafanya wananchi kuweza kuendelea kutekeleza shughuli zao za kiuchumi, biashara na uwekezaji. Pia kwa kusimamia mabadiliko ya nchi kwa vitendo hatua kwa hatua. Aidha, napenda kumpongeza pia kwa kuwa mstari wa mbele katika kuhakikisha Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar inawatumikia wananchi kwa uadilifu. Kadhalika, nachukua fursa hii kumpongeza Makamu wa Pili wa Rais, Mheshimiwa Balozi Seif Ali Iddi kwa jitihada zake za dhati anazozichukua za kumsaidia Mheshimiwa Rais wetu wa Zanzibar katika kuwatumikia wananchi wa Zanzibar.

4. **Mheshimiwa Spika**, Aidha, nawashukuru kwa dhati Katibu Mkuu wa Wizara hii, Ndg. Bakar Haji Bakar pamoja na Wakuu wa Taasisi na Mashirika, Wakurugenzi wa Maidaara, na wafanyakazi wote wa Wizara kwa juhudi zao kubwa za kuchapa kazi pamoja na mashirikiano makubwa wanayonipatia ambayo yanaisaidia kufanya kazi zangu ipasavyo na nawaomba wazidishe mashirikiano yao kwangu ili tuweze kutekeleza majukumu yetu ya kuendeleza uchumi wa nchi yetu kwa mafanikio makubwa zaidi.
5. **Mheshimiwa Spika**, Naomba kuwapa pole wananchi wote waliopatwa na maafa ya mafuriko na upepo mkali yaliyotokea na kusababisha vifo, majeruhi, ulemavu na uharibifu mkubwa wa mali. Namuomba Mwenyezi Mungu awatie nguvu na kuwapa faraja na ahueni haraka ili warejee katika hali njema na tuendelee kujenga uchumi wa nchi yetu.
6. **Mheshimiwa Spika**, katika kutayarisha bajeti hii ya Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko, nyenzo muhimu zilizozingatiwa ni:-

(i) Dira ya Maendeleo ya Zanzibar ya 2020;

- (ii) Mpango wa Kukuza Uchumi na Kupunguza Umasikini Zanzibar (MKUZA);
- (iii) Maelekezo ya Mheshimiwa Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi katika Hotuba yake ya ufunguzi wa Baraza la Wawakilishi mwaka 2016;
- (iv) Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015 – 2020;
- (v) Mpango Kazi (*Strategic Plan*) wa Wizara;
- (vi) Miongozo ya Kisera inayosimamiwa na Wizara.
- (vii) Ukomo wa rasilimali fedha uliowekwa kwa Wizara

7. **Mheshimiwa Spika**, Aidha, katika hatua za awali za utayarishaji wake, mapendekezo ya bajeti hii yamepitia na kuzingatiwa katika hatua na ngazi mbali mbali muhimu na hususani Kamati ya Baraza la Wawakilishi ya Fedha, Biashara na Kilimo. Naomba kutanguliza shukurani zangu za dhati kwa Kamati ya Fedha, Biashara na Kilimo ya Baraza la Wawakilishi inayoongozwa na Mheshimiwa Yussuf Hassan Iddi, Mwakilishi wa Jimbo la Fuoni kwa kushirikiana na Wizara yangu katika kushauri, kukosoa na kutoa mawazo ya kujenga yaliyotusaidia kufanya kazi kwa ufanisi na pia kuchambua mapendekezo ya bajeti ya Wizara, kuikubali na hatimae kuridhia kuwasilishwa mbele ya Baraza lako Tukufu.

Katika hotuba hii, Mheshimiwa Spika, Nitafanya mapitio kuhusu hali ya maendeleo ya biashara, uwekezaji na Viwanda katika dunia na muelekeo wa sekta hii Afrika ya Mashariki na Tanzania. Pia utekelezaji wa bajeti ya Wizara kwa mwaka 2016 – 2017, mwenendo wa mashirika na taasisi za Serikali zinazosimamiwa na Wizara yangu, kubainisha changamoto mbali mbali na hatimae kubainisha program za Wizara yangu na sura ya bajeti ya Wizara kwa kipindi cha mwaka 2017 – 2018.

II. MWENENDO WA BIASHARA, UWEKEZAJI NA VIWANDA KATIKA DUNIA

i. Hali ya Uchumi na biashara ulimwenguni:

8. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha mwaka 2016 mwenendo wa uchumi na biashara duniani uliongezeka kwa asilimia 2.7 kutoka asilimia 2.3 mwaka 2015. Mbali na ukuaji huo wa uchumi wa dunia, taarifa zinaonesha kupungua kwa uwiano baina ya uchumi na biashara kwa asilimia 1.1 kwa mara ya kwanza tokea mwaka 2001. Hali hiyo imeendelea kuathiri biashara duniani ambayo mchango wa sekta hiyo katika uchumi wa dunia (*World Merchandise Trade Percentage of GDP*) ulipungua kutoka asilimia 2.7 mwaka 2015 na kufikia asilimia 1.3 mwaka 2016, ingawa taarifa inaonesha mategemeo ya kukua kwa mwaka 2017 na kufikia 2.4. kama inavyoonekana katika Jadwali Nam. 1 hapo chini.

Jadwali Nam. 1:

Mchango wa Biashara katika Uchumi wa Dunia 2013 – 2016:

Mwaka	2013	2014	2015	2016	
Asilimia	2.4	2.7	2.6	1.3	

Chanzo: Shirika la Biashara la Duniani – WTO, 2017

9. **Mheshimiwa Spika**, usafirishaji wa bidhaa duniani kwa kipindi cha mwaka 2016 ulifikia USD 15,464 bilioni, ambapo ulikuwa ni pungufu kwa asilimia 3.3 ikilinganishwa na usafirishaji uliofanyika mwaka 2015. Katika usafirishaji huo, nchi za Ulaya ziliendelea kuongoza kwa usafirishaji wa bidhaa duniani kwa kusafirisha bidhaa zenye thamani ya USD 5,942 bilioni sawa

na asilimia 38.4 ya usafirishaji wote wa bidhaa duniani. Nchi za Asia zilifuatia kwa kusafirisha bidhaa zenye thamani ya USD 5,262 bilioni sawa na asilimia 34 ya usafirishaji wote. Aidha, nchi za Marekani ya Kaskazini zilikuwa katika nafasi ya tatu kwa kusafirisha bidhaa zenye thamani ya USD 2,219 bilioni sawa na asilimia 14.4 ya usafirishaji wote.

10. **Mheshimiwa Spika**, Nchi za Mashariki ya Kati zilisafirisha bidhaa zenye thamani ya **USD 766 bilioni** (5%), Nchi za Marekani ya Kusini zilisafirisha bidhaa zenye thamani ya USD 511 bilioni (3.3%). Kwa upande wa nchi za Afrika, zimeendelea kutoa mchango mdogo sana wa usafirishaji wa bidhaa ambapo kwa mwaka 2016 ilisafirisha bidhaa zenye thamani ya **USD 346 bilioni** za usafirishaji wote sawa na asilimia 2.2
11. **Mheshimiwa Spika**, Uagiziaji wa bidhaa duniani kwa mwaka 2016 ulifikia thamani ya **USD 15,799 bilioni**, ambapo nchi za Ulaya ziliongoza kwa kuagiza bidhaa zenye thamani ya **USD 5,920 bilioni** sawa na asilimia 37.5 ya uagiziaji wote duniani. Aidha, katika uagiziaji huo nchi za Asia ziliagiza bidhaa zenye thamani ya **USD 4,781 bilioni** sawa na asilimia 30.3, nchi za Marekani ya Kaskazini ziliagiza bidhaa zenye thamani ya **USD 3,062 bilioni** sawa na asilimia 19.4, na nchi za Mashariki ya Kati ziliagiza bidhaa zenye thamani ya **USD 665 bilioni** sawa na asilimia 4.2. Kwa upande wa nchi za Afrika, jumla ya bidhaa zenye thamani ya **USD 501 bilioni** sawa na asilimia 3.2 ziliagizwa katika kipindi hicho.

Mheshimiwa Spika, Mwenendo huo wa usafirishaji na uagiziaji wa bidhaa duniani katika kipindi cha mwaka 2016 unaonekana katika Jadwali Nam. 2 kama ulivyotolewa na Shirika la Biashara Duniani – WTO. Hali ya bei za mazao ya biashara imeonekana kuanza kuwa nzuri ukilinganisha na miaka ya nyuma.

Jadweli Nam. 2:
Usafirishaji na Uagizaji Bidhaa Duniani 2016

(USD bil):

Kanda	Usafirishaji	Asilimia	Uagizaji	Asilimia
Ulaya	5,942	38.42	5,920	37.47
Asia	5,262	34.03	4,781	30.26
Marekani/ kaskazini	2,219	14.35	3,062	19.38
Mashariki ya Kati	766	4.95	665	4.21
Jumuiya ya Madola	418	2.70	335	2.12
Marekani/Kusini	511	3.30	535	3.39
Afrika	346	2.24	501	3.17
Jumla	15,464	100	15,799	100

IMF/Word Bank na WTO.

ii. Mwenendo wa Biashara na Uwekezaji katika Kanda wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki

- 12. Mheshimiwa Spika**, hali ya biashara kwa mwaka 2016 – 2017 uliingiliwa na mwenendo wa biashara katika ukanda wa Afrika ya Mashariki kwa vile uagizaji wa bidhaa unafuata Sera ya Umoja wa Forodha wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki ambao umeweka viwango vya pamoja vya ushuru wa forodha (*Common External Tariffs – CET*).
- 13. Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2015, nchi za Afrika ya Mashariki zilisafirisha baina yao bidhaa zenye thamani **USD 3,207.4** milioni na kuagizia bidhaa zenye thamani ya **USD 1,533.1** milioni, na kupelekea kuwepo kwa ziada (*surplus*) ya **USD 1,677.5** milioni. Tanzania, Kenya na Uganda zilionesha ziada (*surplus*) katika urari wa biashara, na nchi za Rwanda na Burundi zilikuwa na upungufu (*deficit*) katika urari wa biashara. Hali hiyo ilisababisha kuwepo na utulivu katika upatikanaji wa vyakula muhimu na bei ziliendelea kubakia katika hali iliyoridhisha kwa vile hazikubadilika sana.

Aidha, katika robo ya tatu ya bajeti ya 2016 – 2017 kutokana na hali ya ukame uliokumba ukanda wa Afrika ya Mashariki ikiwemo Tanzania Bara, umesababisha uhaba wa vyakula na bei ya vyakula kutoka maeneo hayo kupanda. Matumaini yetu ni kwamba, kutokana na mvua zinazoendelea uzalishaji wa bidhaa hizo utaongezeka na hatimae kurejesha hali ya bei za bidhaa kuwa za wastani.

iii. Hali ya Biashara Zanzibar

Usafirishaji na Uagizaji wa Bidhaa:

- 14. Mheshimiwa Spika**, Hali ya kibiashara kwa ujumla inaonesha kwamba Zanzibar imefanya biashara yenye thamani ya **TZS 263,322.90** milioni kwa mwaka 2016 ikilinganishwa na biashara ya **TZS 199,348.20** milioni mwaka 2015 sawa na ongezeko la asilimia 32.10. Biashara hiyo ilikuwa ni usafirishaji wa bidhaa kwenda nje ya Zanzibar na uagizaji wa bidhaa kuja Zanzibar. Bidhaa ambazo Zanzibar ilifanya biashara na nchi za nje ni pamoja na karafuu na mwani.
- 15. Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2016, nchi yetu ilisafirisha nje bidhaa zenye thamani ya **TZS 96,234.9** milioni. Kiwango hicho cha usafirishaji ni sawa na ongezeko la asilimia 126.9 kwa kulinganisha na usafirishaji wa bidhaa zenye thamani ya **TZS 42,407.0** milioni uliofanyika kipindi cha mwaka 2015. Katika usafirishaji huo, zao la karafuu lilikuwa na thamani ya **TZS 64,723** milioni sawa na asilimia 67.30 ya usafirishaji wote.
- 16. Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa uagizaji bidhaa, nchi yetu iliagiza bidhaa zenye thamani ya **TZS. 167,088.0** milioni kwa mwaka 2016 ikilinganishwa na uagizaji wa **TZS. 156,941.1**

milioni mwaka 2015. Mwenendo huo umeonesha matumaini ya kuimarika kwa urari wa biashara kwa kupunguza nakisi yake kutoka **TZS 114,534.1** milioni hadi **TZS 70,853.1** milioni. Jadwali Nam.3 hapa chini linatoa ufafanuzi zaidi.

Jadwali Nam. 3:
Mwenendo wa Biashara Zanzibar (2012 – 2016):

TZS. (Millioni)					
MAELEZO	2012	2013	2014	2015	2016
Uagizaji (imports)	271,273.1	208,051.9	279,552.8	156,941.1	167,088.0
Usafirishaji (exports)	67,390.5	87,799.6	133,587.7	42,407.0	96,234.9
Wingi wa biashara (Volume of Trade)	338,663.6	295,851.5	413,140.5	199,348.2	263,322.9
Urari wa Biashara (Trade Balance)	-203,882.5	-120,252.2	-145,965.0	-114,534.1	-70,853.1

Chanzo: Ofisi ya Mtakwimu Mkuu wa Serikali, 2017

Biashara Baina ya Zanzibar na Tanzania Bara (Inter-state Trade Balance):

17. **Mheshimiwa Spika**, biashara baina ya Zanzibar na Tanzania Bara inahusisha utoaji wa bidhaa kutoka Zanzibar kwenda Tanzania bara na uingizaji wa bidhaa kutoka Tanzania Bara kuja Zanzibar. Biashara hiyo inahusisha bidhaa za mchele, mbatata, maharage, vitunguu, tungule na mboga mboga nyengine, vitu vya elektroniki, na magari na bidhaa nyingi zengine zinazohitajika hapa nchini.
18. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kipindi cha mwaka 2016 Zanzibar ilipeleka Tanzania Bara bidhaa zenye thamani ya **TZS 84,760.9** milioni, ikilinganishwa na bidhaa zenye thamani ya **TZS 401,219.4** milioni zilizopelekwa mwaka 2015. Kiwango hicho cha bidhaa ni zile bidhaa ambazo zinapelekwa katika mfumo ulio rasmi wa kiforodha. Hali hiyo imesababishwa na kupungua upelekaji wa bidhaa za magari na vifaa vyengine vya

kielektroniki kutokana na mabadiliko ya usimamiaji wa baadhi ya kodi zikiwemo VAT na kadhalika huko Tanzania Bara na kutokubaliana juu ya usajili wa magari yanayotoka Zanzibar kwenda Tanzania Bara.

Aidha, katika kipindi hicho hicho cha mwaka 2016, Zanzibar iliagizia kutoka Tanzania Bara bidhaa zenye thamani ya **TZS 138,059.5** milioni ikilinganishwa na uagiziaji wa bidhaa zenye thamani ya **TZS 94,650.3** milioni kwa mwaka 2015,

- 19. Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hiki biashara kutoka Zanzibar zimepunguwa kupelekwa bara na hivyo kusababisha urari wa biashara kati ya Zanzibar na Tanzania Bara kupungua na nakisi yake kuongezeka ukilinganisha na mwaka 2015 kama inavyoonekana katika Jadweli Nam 4. hapa chini.

Jadweli Nam. 4:
Biashara Baina ya Zanzibar na Tanzania Bara:
TZS. (Milioni)

Mwaka	2012	2013	2014	2015	2016
Kuja Zanzibar	98,871.6	82,906.2	81,384.4	94,650.3	134,059.5
Kwenda Tanzania Bara	224,400.5	501,204.2	366,354.2	401,219.4	84,760.9
Urari wa Biashara	125,528.9	418,298.0	284,969.8	306,569.1	-49,298.6

Chanzo: Ofisi ya Mtakwimu Mkuu wa Serikali

Hali ya Chakula na Bei katika Soko la Zanzibar
Hali ya Chakula:

- 20. Mheshimiwa Spika**, hali ya uwepo wa chakula hapa Zanzibar kwa mwaka 2016 ilikuwa ya kuridhisha. Kwa mujibu wa takwimu za uingizaji chakula zilizopo zinaonesha kwamba jumla ya Tani 88,903.60 za mchele, Tani 24,185.10 za sukari, na tani 39,882 za unga wa ngano zilikuwepo katika kipindi hicho kwa ajili ya matumizi ya soko la ndani, kama inavyoonekana katika Jadweli Nam. 5 hapa chini.

**Jadweli Nam 5:
Wastani wa uingizaji wa chakula muhimu
katika soko la Zanzibar 2016 (Tani):**

	Mchele	Sukari	Unga wa Ngano	Jumla
Uingizaji wa Chakula	88,903.6	24,185.1	39,882	156,970.7
Matumizi	63,108	12,645	19,368	95,121.0
Bakaa	25,795.6	15,540.1	20,514.0	61,849.7

Chanzo: Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko, 2016

- 21. Mheshimiwa Spika,** Kwa upande wa bei za bidhaa muhimu kama vile mchele, unga wa ngano pamoja na sukari katika soko la ndani zilikuwa za utulivu ikilinganishwa na bei za bidhaa hizo kwa Tanzania Bara, Kenya na Uganda licha ya kuwepo kwa ongezeko la jumla la bei za bidhaa hizo katika masoko ya dunia. Napenda kuliarifu Baraza lako tukufu kwamba Serikali inaendelea na utaratibu wa kusimamia bei za bidhaa muhimu (mchele, sukari na unga wa ngano) kwa kuwashirikisha wafanyabiashara wenyewe na kutoa nafuu maalum wa kodi ili wananchi waweze kupata nafuu ya bidhaa zilizo muhimu hasa ukilinganisha na vipato duni walivyonavyo wananchi wengi wa Zanzibar.

Kwa kiasi kikubwa, Mheshimiwa Spika, utaratibu huu umesaidia kuweka nidhamu katika upangaji bei za bidhaa hizo. Aidha, nafuu ya kikodi inayotolewa na Serikali kwa bidhaa hizo imesaidia kuzifanya bei za bidhaa hizo kuwa chini na hivyo kuwawezesha wananchi wengi kumudu ununuzi wa bidhaa hizo.

- 22. Mheshimiwa Spika,** kwa jumla wastani wa bei za reja reja za bidhaa hizo kwa mwaka 2016 katika masoko ya Zanzibar ni kama zinavyoonekana katika **Jadweli Nam 6** hapa chini:

Jadweli Nam 6:
Wastani wa Bei za Reja Reja za Chakula muhimu
katika soko la Zanzibar:

(TZS/Kilo)

Bidhaa	Julai - Sept	Okt – Dis	Jan – Machi
Mchele	1,200	1,250	1,250
Sukari	1,800	1,850	1,850
Unga Ngano	1,200	1,200	1,200
Unga wa Sembe	1,200	1,800	2,000

Chanzo: Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko, 2016

- 23. Mheshimiwa Spika,** kwa kuchunguza hali ya mwenendo wa bei za chakula muhimu katika masoko ya Zanzibar kama inavyoonekana katika Jadweli la hapo juu, itagundulika kuwepo kwa ongezeko la bei ya unga wa sembe kwa kila baada ya miezi mitatu. Hali hiyo imesababishwa na uzalishaji mdogo wa mahindi uliotokana na kukosekana kwa mvua za kutosha huko Tanzania Bara kwa mwaka 2016 na pia tatizo liliibuka baada ya utaratibu wa kodi ya VAT kubadilika jambo ambalo limeongeza kodi ya biashara na kuathiri bei ya unga wa sembe.

III. HALI YA VIWANDA NA UWEKEZAJI:

- 24. Mheshimiwa Spika,** Moja ya malengo makubwa ya Serikali ni kujenga uchumi wa viwanda ili kuchochea mageuzi ya uchumi na kuleta maendeleo ya wananchi. Uchumi wa viwanda utasaidia kurasimisha sekta isiyo rasmi, kupunguza uagizaji wa bidhaa kutoka nje ya nchi, kuongeza usafirishaji wa bidhaa, kuongeza thamani malighafi za hapa nchini, kuongeza ajira kwa Wazanzibari, kuongeza wigo wa walipa kodi na hivyo kuongeza makusanyo ya mapato ya Serikali.
- 25. Mheshimiwa Spika,** Nchi nyingi ikiwemo Tanzania imeweka dhamira ya kuwekeza kwenye viwanda na hivyo kuleta mapinduzi katika uchumi. Katika kipindi cha mwaka 2015

Uwekezaji katika Bara la Afrika ulifikia USD 66.5 bilioni. Kwa upande wa Zanzibar hali ya uwekezaji haikuwa ya kuridhisha, hivyo Serikali inajitahidi kufanya mazungumzo na wawekezaji wakubwa kuja kuwekeza kwenye viwanda.

26. **Mheshimiwa Spika**, Katika kuhakikisha kuwa dhana ya kujenga uchumi wa viwanda katika nchi yetu inafanikiwa, Wizara yangu kwa kushirikiana na Shirika la Umoja wa Mataifa la Maendeleo ya Viwanda (*United Nations Industrial Development Organization - UNIDO*) imefikia hatua nzuri ya kufanya mapitio ya Sera na mkakati wa Viwanda ambao itapelekea kuimarisha uzalishaji wa bidhaa za ndani na uwekezaji katika maeneo mengine mapya ikiwemo la bahari kwa kutumia vizuri maliasili ya bahari “Blue Economy” na kusarifu mazao ya kilimo na mifugo ikiwemo mradi wa kusarifu mwani ikiwa ni wa majaribio.
27. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza MKUZA III kwenye bajeti ya 2017 – 2018, lengo kubwa ni kuendeleza viwanda vitakavyo weza kuongeza ajira na kukuza sekta ya utalii, mkakati pacha wa kuendeleza sekta ya utalii (*TWIN ENGINE*). Wizara yangu imepata wataalam ambao wanaangalia uwezekano wa kukuza viwanda vikiwemo vya nguo maalum kwa soko la ndani na nje kwa kukuza utalii, pia kutengeneza vipodozi, manukato na bidhaa za asili kwa kuwauzia watalii kwa kutumia viungo na mazao mengine yanayozalishwa hapa Zanzibar.
28. **Mheshimiwa Spika**, Mkakati huo pia, una dhamira ya kukuza viwanda na uzalishaji wa arki za mimea na dawa za mimea, vipodozi, bidhaa maalum zikiwemo picha za kitalii na bidhaa za mapambo za kutumia malighafi za Zanzibar kwa ajili ya soko la utalii. Aidha, lengo jengine la mkakati huo ni kulumia vizuri jina la Zanzibar kama brand kwa ajili ya kutengeneza bidhaa zinazoweza kupatikana Zanzibar pekee. Napenda kuliarifu Baraza

lako Tukufu kwamba, Wizara yangu inaendelea kushughulikia mkakati huu kwa kushirikiana na Wizara ya Habari, Utalii, Michezo na Utamaduni na utatoa nafasi za ajira kwa vijana walio wengi nchini.

- 29. Mheshimiwa Spika,** Katika mkakati huo pia viwanda vitakavyo tengeneza bidhaa za madawa vitapewa kipaumbele vikiwemo viwanda vya chumvi na kutengeneza dawa kutokana na chumvi.

Kadhalika, Tafiti zitafanywa kwa kuangalia uwezekano wa kukuza viwanda vya kufunganisha asali na kuuza nje ya nchi. Soko la asali limepatikana na Wizara yangu katika kipindi hiki cha bajeti itashajihisha wajasiriamali kuwezesha kuwa na viwanda vya kutengeneza asali na kuiuza nje ya nchi.

- 30. Mheshimiwa Spika,** Katika kufanya mapitio ya kufanya mapinduzi ya viwanda kwa kuangalia hali ya Zanzibar kimkakati wizara yangu inapitia tena taarifa ya kitaalam ya maeneo ya kiuchumi (SEZ) kwa ajili ya kuanzishwa eneo maalum la kufungua ofisi za kimataifa na mabenki hatimae kuifanya Zanzibar nzima kuwa ni kituo kikuu cha biashara katika ukanda wa Afrika ya Mashariki.

Eneo limekwishatengwa kwa shughuli hizo na kwa sasa tunaendelea kuzungumza na wawekezaji ili mradi huu uanzishwe Sheria zake zitaharakishwa ili ziende sambamba na ujenzi unaoendelea katika eneo la Fumba. Hatimae Zanzibar iwe ni ya kisasa itakayo fungua milango kwa vijana kupata ajira na kuishi vizuri.

- 31. Mheshimiwa Spika,** Zanzibar ni visiwa vilivyo jaaliwa kuwa na rasilimali itakayoweza kutumia teknolojia na kuweza kuleta maendeleo ya viwanda. Hivyo suala zima la ubunifu

(*innovation*) na kutumia ubunifu kibiashara na kwa kuendeleza teknolojia hususan ya Tehama (ITC) itakuwa ni eneo la lazima kwa maendeleo na kuiwezesha Zanzibar kuingia uchumi wa viwanda na kufikia uchumi wa kati kama ilivyo katika dira ya 2020. Kwa vile serikali imekwisha weka mkonga wa mawasiliano na miradi iliyopangwa itawezekana hivyo suala la ubunifu '*INNOVATION*' na TEKNOLOJIA kwa kuwawezesha vijana wajiajiri inawezekana na hii ndio azma kubwa ya Serikali kuona vijana wanajiajiri kwa kutumia biashara ya TEHAMA. Serikali imeanzisha Tamizi (*Incubator*) na *start up* kwa kuwapa uwezo wa kujiajiri

32. **Mheshimiwa Spika**, Naomba niwashukuru Kamisheni ya Sayansi na Teknolojia ya Tanzania (*COSTECH*) hususan Dkt Hassan Mshimba kwa mashirikiano ya karibu na Wizara yangu kwa kutuelimisha juu ya umuhimu wa kuwawezesha vijana kujiajiri kwa kushiriki kwenye *start up* na tamizi ambazo kituo cha serikali cha tamizi (*Incubation*) kinafanya vizuri katika kukuza teknolojia.
33. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu itaendelea kufuatilia mradi huu ili kuwawezesha vijana wengi wajiajiri katika kutumia teknolojia. Pia kuangalia maeneo mengine ya kutengeneza taarifa za biashara (*Vituo cha vya Tekinolojia - Business Process Outsourcing - BPO*) kwa kuwa na eneo maalum la kufanyia shughuli hiyo na wawekezaji wa ndani na wa nje.
34. **Mheshimiwa Spika**, ninawaomba vijana wawe na subra na wakubali kujifunza na kukubali ushauri wa Serikali yao katika kupata elimu ya amali (*vocational and skills development*) ili iwawezeshe kupata jawabu zitakazo weza kutatua changamoto za nchi yetu na kuweza kufanya kazi kimataifa na kupata faida.

35. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi hiki cha bajeti 2016 -2017, thamani ya uzalishaji viwandani imeimarika kwa kufikia 487.9 bilioni kwa mwaka 2016 ukilinganisha na 417.0 bilioni mwaka 2015. Ukuaji huo umetokana na kuimarika kwa uzalishaji katika viwanda vya usagaji nafaka, kiwanda cha maziwa cha Azam, kiwanda cha Sukari Mahonda, usarifu wa matunda na mboga mboga, viwanda vya chai na madawa, viwanda vya maji ya chupa, vya kokoto na matofali na venginevyo.

Aidha, uzalishaji huo umepelekea kuongeza mchango wa sekta ya viwanda katika Pato la Taifa kutoka asilimia 18.1 kwa 2015 na kufikia asilimia 18.6 mwaka 2016. Aidha mchango wa uzalishaji (*manufacturing*) uliendelea kukuwa kutoka asilimia 6.7 kwa mwaka 2015 hadi kufika asilimia 6.9 kwa mwaka 2016. Nimatarajio yangu kwamba katika kipindi cha bajeti ya 2017-2018 mafanikio makubwa yatapatikana katika sekta hii ya viwanda na mchango wake katika Pato la Taifa litaongezeka

36. Mheshimiwa Spika, Dalili za kuimarika zaidi kwa sekta ya viwanda zinaendelea kujitokeza kutokana na mambo yafuatayo:

- i. Kuanza uzalishaji wa sukari katika kiwanda cha sukari, Mahonda, baada ya kukamilika ufungaji wa mitambo mipya na mikubwa zaidi ya kiwanda na utanuzi wa mashamba ya miwa.
- ii. Kuongezeka kwa uzalishaji katika kiwanda cha *Zanzibar Milling Corporation* kufuatia ukarabati mkubwa na uwekezaji zaidi katika mradi huo;
- iii. Kuimarika uzalishaji wa maziwa katika mradi wa *Azam Dairy Products uliopo Fumba*;
- iv. Kuimarika kwa uzalishaji na ubora wa bidhaa za viwanda vidogo vidogo vikiwemo vya kutengeneza masala kwa

kutumia viungo, sabuni za viungo na mwani, madawa na arki za asili, manukato, na chai za viungo mbali mbali, mazao hai yatokanayo na karafuu, pilipili hoho, mdalasini, pilipili manga, na mazao mengine yanayofanywa na wajasiriamali wadogo wa sehemu mbalimbali za Unguja na Pemba;

- v. Kuendeleza uekezaji wa kiwanda cha uzalishaji mtindi (*yoghurt*), Kiwanda cha kutengezea mifuko (*shopping bags*), Kiwanda cha kubangulia korosho, kiwanda cha kusindika mafuta ya nazi, na kiwanda cha kutengeneza rangi. Viwanda hivi baadhi yake vimeekezwa katika eneo la Amaan Industrial Park;
- vi. Kuimarisha usarifu wa chumvi inayozalishwa kisiwani Pemba;
- vii. Vile vile hatua za kuanzisha kiwanda cha kusarifu samaki (*fish processing*) zinaendelea;
- viii. Kiwanda cha kusarifu mwani;
- ix. Kiwanda cha kutengeneza majiko yanayotumia spirit ya kiwanda cha sukari;
- x. Kufufuliwa kiwanda cha makonyo pemba na kujenga kiwanda chengine kama hicho unguja mazungumzo na waliotia nia ya kujenga yanaendelezwa.

37. Mheshimiwa Spika, Kwa uzito wa kipekee bajeti hii, tutasimamia kwa jitihada zote miradi ya kukiendeleza Kiwanda cha Chumvi kilichopo Wawi na pia shamba kubwa la chumvi la ushirika la shengejuu, Kiwanda cha Makonyo na kuendeleza mkakati wa kuanzisha kituo cha kuendeleza viwanda (*Industrial & ICT Park*) pamoja na Tehama katika Eneo Tengefu la Kiuchumi (SEZ) kwa kuweka sera na sheria ili kuanza kuleta manufaa kwa Taifa.

Aidha, Wizara kuendelea kuviendeleza na kuvisaidia viwanda vilivyopo vya maziwa, sukari na vya maji na vyengine kwa kupunguza changamoto za kukwama kuuza bidhaa zao Tanzania

Bara kwa kukwamua vikwazo wanavyopata, kutafuta masoko mengine ya Afrika, na Afrika Mashariki na nchi za nje kama vile nchi za Ghuba, nchi za Mashariki ya mbali kama China na nyenginezo. Pia kutafuta njia ya maridhiano ya kuwezesha bidhaa zinazozalishwa Zanzibar kupata soko Tanzania Bara ili wawekezaji wasivunjike moyo.

38. **Mheshimiwa Spika**, utaalum wa hali ya juu unatakiwa upatikane wa kuweza kutengeneza bidhaa zenye viwango vya kimataifa vinavyokubalika kwa bei nzuri na kupatiwa masoko. Ni imani yangu kwamba chini ya Uongozi wa Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Dkt Ali Mohamed Shein ambae ndiye muungaji mkono wa juu wa dhana ya kujenga viwanda Zanzibar (*champion*) dhana hii itafanikiwa kwani kila mara husema Zanzibar yenye viwanda inawezekana. “Sasa tunajenga Zanzibar ya Viwanda tukielekea kuwa na jamii yenye kipato cha kati ifikapo 2020”.
39. **Mheshimiwa Spika**, Sekta binafsi ndiyo muhimili mkuu katika ujenzi wa uchumi wa viwanda, hivyo tunategemea shughuli zao za uzalishaji bidhaa zenye viwango vya mahitaji ya ndani kuongezeka pamoja na kuuza nje ya nchi ili kupata fedha za kigeni. Kwa kuzingatia hilo, Wizara yangu imekuwa ikishirikiana kwa karibu na Jumuiya ya Wafanyabiashara wenye Viwanda na Wakulima (ZNCCIA) pamoja na Mamlaka ya Ukuzaji Vitega Uchumi (ZIPA), na sekta nyengine katika kuongeza ubora na kujenga uchumi wa viwanda. Ushirikiano huo upo katika ngazi zote kuanzia uandaaji wa Sera na mikakati ili kupata suluhu ya changamoto za kila siku
40. **Mheshimiwa Spika**, napenda kukuhakikishia kuwa Wizara yangu itaendelea kushirikiana na Jumuiya ya Wafanyabiashara, wenye Viwanda na Wakulima (ZNCCIA) na Taasisi nyengine za

sekta binafsi katika kutekeleza majukumu yetu ili kuhamasisha wawekezaji katika ujenzi wa viwanda na katika sekta nyengine za uzalishaji na huduma.

41. **Mheshimiwa Spika**, Sera ya Sekta Binafsi pamoja na ile ya dhana ya viwanda kwa kutumia utaratibu wa mnyororo wa thamani (value chain) itafanyiwa kazi katika kipindi hiki cha bajeti kwa msaada wa Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB) pamoja na Jumuiya ya Ulaya (EU) kupitia mradi wa Tradecom II kwani mkakati wa Wizara juu ya mapinduzi ya viwanda ni kuunganisha viwanda katika ngazi zote ili kila kiwanda kikubwa kiweze kuunganishwa na viwanda vyengine kwenye mnyororo wa thamani kwa kuleta tija kwa wote.
42. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutekeleza dhanahiyo Wizara imepanga kwa kila Wilaya iwe na mradi wake utakaojumuisha kilimo cha mazao ambayo ndio yanalimwa katika eneo hilo au ni malighafi ya asili na mwisho wake kuwepo na kiwanda cha Wilaya kwa kushirikiana na vijana na halmashauri za wananchi. Mabaraza ya vijana yanauwezo mkubwa wakuwatumia vijana kwa uzalishaji kwa kushirikiana na Serikali Kuu na Serikali za wananchi ngazi za Wilaya na Halmashauri. Hii ni dhana itakayowapa muamko vijana na kushiriki kikamilifu katika ujenzi wa Taifa.
43. **Mheshimiwa Spika**, takwimu za viwanda Zanzibar zinaonyesha kwamba kuna asilimia 95% viwanda vidogo na vya kati. Hivyo mkakati uliofuatwa katika kupitia Sheria ya Viwanda ya mwaka 1998 na Sera na Sheria ya ujasiriamali ya mwaka 2006, kwa Wizara kupendekeza kuanzishwa kwa chombo kitakachoweza kusimamia uendeshwaji wa viwanda vidogo vidogo na vya kati kwa kuvipa ushauri na teknolojia ya kujiendesha kwa ufanisi.

IV. UTEKELEZAJI WA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2016 – 2017:

- 44. Mheshimiwa Spika**, baada ya utangulizi huo, naomba sasa uniruhusu kueleza utekelezaji wa bajeti ya Wizara kwa mwaka 2016 – 2017 na baadae kuwasilisha mapendekezo ya makadirio ya bajeti ya Wizara kwa mwaka 2017 – 2018.
- 45. Mheshimiwa Spika**, kama unavyoelewa kuwa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko imepewa jukumu la kusimamia utekelezaji wa malengo ya maendeleo ya sekta kuu za uchumi wa Zanzibar ambazo ni biashara, uendelezaji viwanda na ukuzaji masoko. Katika kutekeleza majukumu hayo Wizara yangu imejipangia kutekeleza Programu Kuu nne ambazo kwa ujumla zinakusudia kutekeleza malengo ya uimarishaji mazingira ya biashara, maendeleo ya viwanda, kuimarisha misingi ya ushindani wa kibiashara, ubora wa bidhaa na huduma zinazoingizwa katika soko la Zanzibar, kukuza ushirikiano baina ya Sekta binafsi na Serikali na kuimarisha ushirikiano wa kikanda na kimataifa kuhusu biashara na maendeleo yake.

Ukusanyaji wa Mapato

- 46. Mheshimiwa Spika**, Kwa mwaka wa fedha 2016 – 2017, Wizara yangu ilipangiwa kukusanya kiasi cha **TZS. 371.23** milioni kutoka katika vyanzo vyake kama inavyoonekana katika Jadwali Nam. 7 hapo chini. Hadi kufikia mwezi wa Machi, 2017, jumla ya **TZS. 221.50** milioni zilikwishapatikana ikiwa ni makusanyo ya ada zitokanazo na vyanzo hivyo na kuingizwa katika Mfuko mkuu wa Serikali. Kiasi hicho cha makusanyo ni sawa na asilimia 59.67 ya makisio ya makusanyo yote kwa mwaka wa fedha 2016 – 2017.

Jadweli Nam. 7:
Mapato ya Wizara kwa kipindi cha Julai 2016 – Machi 2017

Kifungu	Maelezo ya Mapato	Makadirio Julai – Juni 2017	Makusanyo Julai – Machi, 2017	Asilimia ya Makusanyo Julai - Machi
1422014	Vipimo na Mizani	100,000,000	38,157,000	38
1422077	Kazi za Biashara	60,000,000	27,525,000	46
1146002	Ada ya mali maiti	400,000	329,000	82
1422030	Alama za Biashara	90,500,000	78,530,400	87
1422031	Uandikishaji Makampuni	56,332,000	48,529,700	86
1422032	Uandikishaji majina ya Biashara	43,500,000	15,129,400	35
1422034	Ujira wa kutengeneza nyaraka	20,500,000	13,300,000	65
	JUMLA KUU	371,232,000	221,500,500	59.67

Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016 – 2017

- 47. Mheshimiwa Spika,** Katika kipindi cha mwaka 2016 – 2017, Wizara ilipangiwa kutumia kiasi cha TZS. 6,884.4 milioni kwa ajili ya matumizi ya shughuli zilizopangwa kutekelezwa katika program kuu ambazo zinahusisha matumizi ya kazi za kawaida, kazi za maendeleo, pamoja na matumizi ya Ruzuku. Mgawanyo na upatikanaji wa fedha hizo kwa kila Programu kuu na program ndogo kwa ujumla ulikuwa ni TZS. 3,561.4 milioni sawa na asilimia 52 ya makadirio. Jadweli Nam. 8 hapa chini linatoa ufafanuzi zaidi.

Jadwali Nam 8:

Matumizi ya Fedha kwa kipindi cha Julai 2016 – Machi 2017

Prorogamu kuu/Programu ndogo	Fedha ya Bajeti 2016/17	Fedha iliyopatikana Julai -Machi 2016/17	Asilimia ya fedha iliyopatikana Julai - Machi 2016/17
Programu ya Utawala na Uendeshaji			
SR0101:Uendeshaji wa shughuli za Biashara, Viwanda na Masoko	1,370,575,000	1,062,851,094	78
SR0102:Uratibu wa Mipango, Sera na Utafiti	313,060,000	225,984,173	72
SR0103: Ofisi Kuu – Pemba	341,670,000	299,404,670	88
Jumla ndogo	2,025,305,000	1,588,239,937	78
Programu ya Maendeleo ya Viwanda na Ujasiriamali			
SR0201:Ukuzaji Viwanda	297,604,000	206,506,390	69
SR0202: Maendeleo ya Ujasiriamali	56,821,000	8,163,000	14
Jumla ndogo	354,425,000	214,669,390	61
Programu ya Ukuzaji na Uendelezaji Biashara			
SR0301: Ukuzaji Masoko na Usafirishaji	834,497,000	140,496,873	17
SR0302:Ushindani Halali wa Biashara na Kumlinda Mtumiaji	116,640,000	2,064,006	2
SR0303: Urahisishaji Biashara na Ukuzaji Biashara za ndani	2,024,533,000	1,226,727,986	61
Jumla ndogo	2,975,670,000	1,369,288,865	46
Programu ya Viwango na Uthibiti Ubora			
SR0401: Viwango na Tathmini ya Ubora wa Bidhaa.	1,529,000,000	389,216,300	25
Jumla ndogo	1,529,000,000	389,216,300	25
JUMLA KUU	6,884,400,000	3,561,414,492	52

Utekelezaji wa Programu za Wizara

48. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa bajeti ya Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko ulifanyika kulingana na shughuli zilizowekwa katika programu za Wizara kama ifuatavyo:

A. PROGRAMUKUUYA UTAWALANA UENDESHAJIWA WIZARA YA BIASHARA, VIWANDA NA MASOKO

49. Mheshimiwa Spika, Programu kuu ya Utawala na Uendeshaji wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko imeundwa na Programu

ndogo tatu ambazo ni Utawala na Uendeshaji wa Wizara; Programu ndogo ya Mipango, Sera na Utafiti; na Programu ndogo ya Ofisi kuu Pemba. Katika kutekeleza majukumu yake, program hii ilipangiwa matumizi ya **TZS 2,025.31** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017.

Napenda kuliarifu Baraza lako tukufu kwamba, hadi kufikia Machi 2017, programu hii imeingiziwa jumla ya **TZS 1,588.24** ikiwemo mishahara na kazi nyengine za uendeshaji. Utekelezaji wa kazi zilizopangwa katika kila program ndogo nilizozitaja ni kama ifuatavyo:

A-1: Programu ndogo ya Utawala na Uendeshaji wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko:

- 50. Mheshimiwa Spika,** Programu hii ndogo ya Utawala na Uendeshaji inasimamiwa na Idara ya Uendeshaji na Utumishi. Kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017 programu ndogo ya Utawala na Uendeshaji wa Wizara ilikuwa na jukumu la kutoa huduma ya uimarishaji wa mazingira mazuri ya kufanyia kazi, utoaji wa huduma kwa Idara zote za Wizara, na uratibu wa mikutano ya majadiliano ya ndani, ya kikanda na ya kimataifa . Program hii ndogo ilipangiwa matumizi ya **TZS 1,370.58** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017.

Hadi kufikia Machi 2017, programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya **TZS 1,062.85** milioni ikiwemo mishahara na kazi nyengine za uendeshaji. Program ndogo ya Utawala na Uendeshaji ilitekelezwa kama ifuatavyo:-

a. Uimarishaji wa mazingira mazuri ya kufanyia kazi:

- 51. Mheshimiwa Spika,** Kwa madhumuni ya kuweka mazingira mazuri ya kufanya kazi, Wizara iliendelea kuwalipa wafanyakazi

wake wote mishahara yao kama inavyostahiki. Aidha, Wizara iliwapatia wafanyakazi wake likizo zao na stahiki za likizo hizo, ambapo jumla ya wafanyakazi kumi (10) walipatiwa likizo za kawaida, wafanyakazi 4 likizo za dharura na mfanyakazi mmoja (1) likizo la uzazi. Kadhalika, Wizara imefanya ukarabati wa mfumo wa maji, umeme pamoja na kupaka rangi, kuimarisha mfumo wa ulinzi kwa kuweka vyuma vya kuzuia wezi (*grill gate*) katika jengo la Makao makuu ya Wizara.

b. Utoaji wa huduma kwa Idara.

- 52. Mheshimiwa Spika**, shughuli zilizotekelezwa katika huduma hii ni kufanya tathmini ya mahitaji ya wafanyakazi kwa lengo la kuwa na idadi ya kutosha ya kuendesha shughuli za Wizara kwa ufanisi na tija. Kwa lengo la kuimarisha ufanisi katika utendaji kazi kwa kuwajengea uwezo wafanyakazi, Wizara iliendelea kutekeleza mpango wake wa mafunzo, ambapo jumla ya wafanyakazi kumi na sita (16) wanaendelea kupatiwa mafunzo ya muda mrefu katika fani za Sheria, Uongozi wa Biashara na Uchumi, na wafanyakazi wawili (2) wamepatiwa mafunzo ya muda mfupi katika masuala ya biashara na ujasiriamali katika nchi za India na China.
- 53. Kwa upande wa manunuzi**, Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia mpango wake wa manunuzi (*annual procurement plan*) kwa madhumuni ya kusimamia vyema matumizi ya fedha za umma kwa mujibu wa sheria ya manunuzi, ilifanya manunuzi ya vifaa vya kuandikia, mafuta, kompyuta, samani na vifaa vya usafi pamoja na huduma za umeme, maji na simu. Vifaa vyote hivi na huduma vimepatikana kwa wakati.

c. Uratibu wa mikutano ya majadiliano ya kibiashara.

- 54. Mheshimiwa Spika,** Katika kuendeleza ushiriki wa viongozi wa Wizara katika Mikutano ya sekta ya Biashara na Viwanda nchini, Kikanda na Kimataifa, Wizara ilishiriki Mikutano ya majadiliano ya biashara katika ngazi za wataalamu na Mawaziri. Mikutano hiyo ya majadiliano ilifanyika katika kanda za Jumuiya ya Afrika Mashariki, Jumuiya ya SADC, pamoja na majadiliano yanayoendelea ya kuanzisha Eneo moja la Biashara baina ya Jumuiya ya EAC, SADC na COMESA.

Aidha, Wizara yangu kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ya Jamhuri ya Muungano ilishiriki vikao mbali mbali vikiwemo vya Tume ya Pamoja ya Mashirikiano (JPC) baina ya Tanzania na Muungano wa Falme za Kiarabu (UAE) kilichofanyika Abudhabi, na kile cha matayarisho kati ya Tanzania na Iran kilichofanyika Dar es Salaam. Vikao hivi vilizungumzia masuala ya urahisishaji wa biashara (Trade Facilitation) pamoja na mkataba unaohusu urahisishaji wa biashara (*World Trade Organisation Trade Facilitation Agreements*). Vilevile wizara ilishiriki katika mkutano wa SADC uliopanga siku maalum ya kushajiisha viwanda kwa kuwa na maonyesho nchini Swaziland na pia mkutano wa kuwasilisha mkakati wa viwanda kwa nchi za SADC.

A-2: Programu ndogo ya Mipango, Sera na Utafiti

- 55. Mheshimiwa Spika,** Programu ndogo ya Mipango, Sera na Utafiti ilikuwa na jukumu la kutayarisha, kuchambua na kutathmini utekelezaji wa mipango na malengo maalum ya Wizara. Program hii ndogo ilipangiwa matumizi ya **TZS 313.060** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017, ambapo hadi kufikia Machi 2017, imeingiziwa jumla ya **TZS 225.98** milioni ikiwemo mishahara na kazi nyengine za kawaida.

56. Mheshimiwa Spika, Huduma ambazo zilitekelezwa katika programu ndogo ya Mipango, Sera na Utafiti ni kama zifuatazo:-

a. Mapitio na Uandaaji wa Sera za Biashara na Viwanda

57. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza huduma hii, Wizara inaendelea na matayarisho ya kuandaa Sera za Biashara na Viwanda ili kurahisisha uwekezaji na biashara Zanzibar. Katika kufanikisha hayo Wizara imepokea rasimu ya awali ya Sera ya Biashara kwa ajili ya kuzingatiwa na wataalamu pamoja na kutoa maoni kwa ajili ya utayarishaji na ukamilishaji wa Sera hiyo.

Aidha, kwa upande wa kuandaa Sera ya Kumlinda Mtumiaji kutokana na bidhaa zisizo na ubora, Wizara inaendelea na ukusanyaji wa taarifa muhimu kutoka kwa wadau ambazo zitasaidia katika kuandaa taratibu za kumpata mshauri mwelekezi atakae andaa Sera hiyo. Taarifa hizo, Mheshimiwa Spika, zinahusiana na utambuzi wa Sheria zinazotekelezwa Zanzibar ambazo zinamgusa mtumiaji.

58. Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa kazi ya kuifanyia mapitio Sheria ya Leseni ya Mwaka 1983, Wizara yangu imekamilisha uandaaji wa Rasimu ya mapitio ya Sheria hiyo pamoja na dhana ya kufanya mapitio hayo ambavyo vinarajiwa kuwasilishwa Serikalini kwa mazingatio.

b. Utambuzi wa vikwazo katika kuongeza usafirishaji wa bidhaa nje

59. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa msaada wa EU kupitia mradi wa TradeCom II imeshampata mshauri elekezi wa kuanza

utafiti wa kuongeza ushindani kwa mazao yanayozalishwa ili tuweze kusafirisha katika masoko ya kimataifa “Value Chain Analysis on Agro Processing Industries”. Aidha, katika kuondoa vikwazo vya kibiashara, Wizara kwa kushirikiana na Jumuiya ya Wafanyabaishara, Wenye Viwanda na Wakulima (ZNCCIA) kwa ufadhili wa *TradeMark East Africa* (TMEA) tayari imeunda kamati ya kitaifa ya kusimamia vikwazo vya biashara visivyo vya kiushuru (*Non Tariff Barriers – NTBs*) na tayari kamati hiyo imeshapata mafunzo juu ya masuala ya NTBs.

c. Utayarishaji wa ripoti za utekelezaji wa bajeti

- 60. Mheshimiwa Spika,** Kazi za kufuatilia utekelezaji wa miradi ya maendeleo pamoja na kazi za kawaida zinaendelea kufanyika kwa kushirikiana na Tume ya Mipango ambapo ripoti za utekelezaji wa miradi na kazi za kawaida kwa kipindi cha robo tatu (3) zimeandaliwa. Aidha, katika kufanya matayarisho ya bajeti kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018, Wizara imeandaa vipaumbele kwa sekta ya Biashara na Viwanda. Vipaumbele hivyo ni utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Viwanda pamoja na uanzishwaji wa Shirika la kusimamia ulezi na ukuzaji wa miradi ya viwanda vidogo vidogo na vya kati (*Small and Medium Industry Development Organization - SMIDO*), Kufanya utafiti wa mchango wa leseni katika uchumi na Kuimarisha na kuongeza thamani bidhaa za viungo, chumvi na mwani.

d. Uimarishaji wa uwezo wa wafanyakazi katika ukusanyaji taarifa na utumiaji wa teknolojia ya habari na mawasiliano

- 61. Mheshimiwa Spika,** Wizara imewapatia wafanyakazi 11 mafunzo ya takwimu yanayohusiana na (*Harmonised System Code*

- HS Code) kwa lengo la kujua aina za bidhaa za kimataifa kwa mfumo wa HS code. Aidha, Wizara imeweza kukusanya taarifa za idadi ya maduka katika mikoa yote ya Unguja na Pemba na kukusanya takwimu za bidhaa na aina ya biashara zinazoingizwa kutoka Tanzania Bara na nje ya nchi.

e. Ukondoweshaji wa Masuala Mtambuka

- 62. Mheshimiwa Spika,** Katika kutekeleza huduma hii, Wizara ilifanya warsha kwa wafanyakazi 105 kwa lengo la kuwakumbusha madhara ya ugonjwa wa UKIMWI/AIDS na faida ya kujitambua. Aidha, Mafunzo hayo yalifanikiwa kwa asilimia 90 ya wafanyakazi waliohudhuria walifanya vipimo kwa ajili ya kutambua afya zao.

A-3: Programu ndogo ya Ofisi kuu Pemba

- 63. Mheshimiwa Spika,** Programu ndogo ya Ofisi Kuu Pemba ina jukumu la kutekeleza na kusimamia shughuli zote za Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko kwa upande wa kisiwa cha Pemba. Program hii ndogo ilipangiwa matumizi ya **TZS 341.67** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017, na hadi kufikia Machi 2017, programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya **TZS 299.40** milioni ikiwemo mishahara na kazi nyengine za kawaida. Huduma zilizopangwa kutolewa na Programu hii ndogo ni kama zifuatavyo:-

a. Utoaji wa huduma na ununuzi wa vifaa

- 64. Mheshimiwa Spika,** katika kutekeleza shughuli hii, Wizara kupitia Afisi Kuu Pemba ilifanya ununuzi wa vifaa vya kufanyia kazi, Ununuzi wa huduma za umeme, maji na mawasiliano ya simu na mtandao , matengenezo ya magari, ununuzi wa mafuta na kutoa huduma ya usafiri kwa maafisa wa Wizara wa Afisi ya Pemba kwa ajili ya ufuatiliaji wa kazi mbali mbali za Wizara.

b. Uimarishaji wa mazingira ya Kazi

65. **Mheshimiwa Spika**, Katika kuimarisha mazingira ya kazi, Afisi kuu Pemba iliwapatia wafanyakazi wawili (2) mafunzo ya muda mfupi na wafanyakazi wanne (4) mafunzo ya muda mrefu katika ngazi ya shahada ya kwanza na ya pili yanayohusiana na masuala ya uchumi, biashara na ujasiriamali. Aidha, Wizara kupitia Afisi kuu Pemba iliwapatia likizo wafanyakazi kumi na saba (17) pamoja na kuwapatia wafanyakazi malipo ya posho ya baada ya saa za kazi kwa shughuli zilizofanyika baada ya muda wa kazi.

c. Ukuzaji wa maendeleo ya wajasiriamali

66. **Mheshimiwa Spika**, Katika hatua ya kuwakuza na kuwaendeleza wajasiriamali wadogo wadogo na wakati, Afisi kuu Pemba iliratibu shughuli zote zinazohusiana na ukuzaji wa maendeleo ya wajasiriamali ambazo kazi zake zinatekelezwa kwa mujibu wa program husika.

d. Uhakiki na ukaguzi wa vifaa vya mezani, vipimo, maduka, mabekari, maghala na supermarket.

67. **Mheshimiwa Spika**, Katika hatua ya kumlinda mtumiaji, Afisi kuu Pemba iliratibu shughuli zote zinazohusiana na ukaguzi wa vifaa vya mizani na vipimo, maduka, mabekari, maghala na supermarket.

B. PROGRAMU KUU YA MAENDELEO YA VIWANDA NA UJASIRIAMALI

68. **Mheshimiwa Spika**, Programu kuu ya Maendeleo ya Viwanda ambayo utekelezaji wake unasimamiwa na Idara ya Maendeleo

ya Viwanda pamoja na Idara ya Mipango, Sera na Utafiti inajumuisha Programu ndogo mbili ambazo ni Ukuzaji Viwanda na Uendelezaji Wajasiriamali. Program hii kuu ilipangiwa jumla ya **TZS 354.42** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 – 2017. Hadi kufikia Machi 2017, programu hii kuu imeingiziwa jumla ya **TZS 214.67** milioni ikiwemo mishahara na kazi nyengine za kawaida. Program ndogo hizo utekelezaji wake ni kama ufuatavyo:-

B-1: Programu Ndogo ya Ukuzaji Viwanda

69. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya Ukuzaji Viwanda ina jukumu la kukuza na kuendeleza viwanda. Program hii ndogo ilipangiwa jumla ya **TZS 297.60** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 – 2017, na hadi kufikia Machi 2017, programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya **TZS 206.50** milioni ikiwemo mishahara na kazi nyengine za kawaida. Utekelezaji wa program ndogo ya Ukuzaji Viwanda ulikuwa kama ifuatavyo:-

a. Uimarishaji wa Teknolojia ya uzalishaji kwa wazalishaji wadogo wadogo

70. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza huduma hii, Wizara iliandaa na kufanya mikutano ya wazalishaji na wadau wa chumvi kisiwani Pemba. Lengo la mikutano hiyo ni kujadili matokeo na mapendekezo ya tafiti mbili zilizofanywa na Wizara kwa ajili ya kuendeleza uzalishaji na usarifu wa chumvi nchini. Tafiti hizo zilizowasilishwa, moja ilihusu haja ya kuufanyia mabadiliko muundo wa Jumuiya ya wazalishaji chumvi wa Zanzibar (AZASPO) ili iweze kujiendesha kibiashara na tafiti ya pili ilihusu njia bora za kuimarisha soko la chumvi inayozalishwa nchini. Aidha, katika kuimarisha zao la mwani, Wizara ilishiriki kikamilifu katika utafiti wa zao la mwani ambapo mapendekezo

ya utafiti huo yamewasilishwa Baraza la Mapinduzi kwa kutolewa uamuzi.

b. Ukuzaji wa Sekta ya Viwanda

71. **Mheshimiwa Spika**, Rasimu ya awali ya Sera ya Maendeleo ya Viwanda imeandaliwa ambapo Wizara inaendelea na hatua ya ukusanyaji wa maoni ya wadau kwa hatua ya kupata Sera kamili. Aidha, katika suala la kukuza viwanda Wizara imewasilisha Serikalini wazo la Zanzibar kuwa na Sheria yake ya kusimamia na kutoa leseni kwa miradi ya viwanda ili kurahisisha uanzishaji na usimamizi wa viwanda kufanyiwa maamuzi.

Kadhalika, Wizara imeandaa na kuiwasilisha Serikalini dhana (*concept*) ya kuanzisha Shirika la kusimamia ulezi na ukuzaji wa miradi ya viwanda vidogo vidogo na vya kati (*Small and Medium Industry Development Organisation – SMIDO*). Napenda kuliarifu Baraza lako kuwa dhana hiyo bado inazingatiwa na Serikali.

72. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa ukusanyaji wa takwimu za Viwandani, Wizara imeendelea kukusanya takwimu hizo za uzalishaji viwandani kwa mwaka 2016. Maafisa wa Idara walishiriki katika kamati mbali mbali na kuangalia changamoto zinazoikabili miradi ya viwanda na iliangukia zaidi kiwanda cha kuzalisha sukari Mahonda.

Changamoto ambazo zinazikabili kiwanda cha Mahonda ambazo ziliainishwa ni pamoja na upatikanaji wa maeneo kwa ajili ya kuongeza ulimaji wa miwa na nyumba ambazo zinatakiwa kukabidhiwa wawekezaji ikiwa ni makubaliano yaliyomo katika mkataba wa ukodishwaji wa Kiwanda hicho.

73. **Mheshimiwa Spika**, Napenda kuliarifu Baraza lako kuwa Serikali imeanza kuchukua hatua za kuainisha maeneo hayo pamoja na nyumba zilizokuwa zinamilikiwa na Kiwanda cha Mahonda kwa ajili ya kuwakabidhi wawekezaji waliopo. Wizara yangu imekabidhiwa rasmi usimamiaji wa kiwanda cha Mahonda na imeunda kamati ya wataalam ya kuangalia kwa uzito wake kiwanda kinavyoendeshwa pamoja na changamoto ziliopo ikiwemo kupatiwa eneo, suala la usimamizi na uendeshaji wa kiwanda, pamoja na uhai wa kiwanda kwa kukipa uwezo wa kuuza sukari yao Zanzibar ili kiweze kumudu ushindani. Tunatarajia kukiwezesha kiwanda hiki kitoe mchango mkubwa katika kuendeleza uchumi wa Zanzibar.
74. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ilifanya mapitio ya viwanda vyote vilivyokuwepo huko nyuma ili kuona kama vitaweza kuendelezwa. Hadi sasa ni viwanda viwili tu ndivyo vinavyofuatiliwa kuona kama vinaweza kupewa motisha ili vianze uzalishaji, vikiwemo Kiwanda cha Soda na kiwanda cha nguo cha *COTEX*. Aidha, mazungumzo yanaendelea kuona kwamba tutaweza kuyiendeleza na kurudi katika hali yake au kuweza kufanya uzalishaji mwengine.

B-2: Programu ndogo ya Maendeleo ya Ujasiriamali

75. **Mheshimiwa Spika**, Programu ndogo ya Maendeleo ya Ujasiriamali ina jukumu la ukuzaji wa ujasiriamali na ushindani. Program hii ndogo ilipangiwa jumla ya **TZS 56.82** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 – 2017. Hadi kufikia Machi 2017, programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya **TZS 8.16** milioni kwa kazi za kawaida. Utekelezaji wa program ndogo ya Maendeleo ya Ujasiriamali ulikuwa kama ifuatavyo:-

a. Ukuzaji wa Ujasiriamali na Ushindani

76. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu kwa msaada wa UNIDO imefanya mapitio ya Sera ya Ujasiriamali ya 2006 na Sheria ya Ujasiriamali ambayo ni matarajio yetu kuiwasilisha katika Baraza lako Tukufu katika kipindi cha robo ya mwanzo wa mwaka huu wa fedha 2017-2018. Katika Sera hiyo utaratibu mzuri unawekwa kwa kuleya na kukuza wajasiriamali na viwanda vidogo na vyakati kwa lengo la kuwaunganisha na mnyororo wa thamani kwenye viwanda vikubwa kwa kuuza bidhaa zao, na pia kuwatafutia masoko ya kuuza bidhaa zao nje. Aidha, Wizara itafanya tafiti ili kujua bidhaa zinazohitajika na zenye ubora unaotakiwa pamoja na kuwapatia mafunzo ya kuongeza ubora wa bidhaa hizo ili kuweza kuendeleza biashara zao.

Kadhalika, kwa vile suala la mitaji ni kikwazo kikubwa kwa wajasiriamali na wenye viwanda wadogo, Sera hii na Sheria itaweka masharti ya kuweza kuwapatia wajasiriamali mitaji ya kuendeleza biashara zao na ili waweze kukua na kufikia miradi mikubwa.

77. **Mheshimiwa Spika**, katika kuwaendeleza wajasiriamali, Wizara imetoa usaidizi na ushauri wa kitaalamu kwa vikundi saba vya uzalishaji kutoka Pemba ili waweze kushiriki katika Tamasha la Biashara la Zanzibar katika mwezi wa Januari 2017. Vikundi hivyo vinajihusisha na uzalishaji wa bidhaa za kusindika, kazi za mikono, samani, dawa za asili, sabuni, bidhaa za viungo na asali, na vyenginevyo.

Aidha, Wizara ilifanya ukaguzi wa miradi 92 midogo midogo ya Viwanda pamoja na wajasiriamali kwa lengo la kutathmini maendeleo yao pamoja na kuwapatia ushauri wa kitaalamu kwa changamoto zilizopo.

78. **Mheshimiwa Spika**, kama nilivyoeleza hapo awali, kuhusiana na uzalishaji wa chumvi, Wizara yangu ilitembelea mashamba 78 kisiwani Pemba kwa ajili ya kutathmini utendaji wao, ajira zinazotolewa na mashamba hayo, na jinsi ya kuendeleza miundombinu yao. Inakisiwa kuwa kiasi cha wananchi 2,500 hupata ajira za moja kwa moja katika mashamba ya chumvi, na pia jumla ya wananchi 10,000 hupata ajira ambayo sio ya moja kwa moja kupitia mashamba hayo.

b. Usaidizi wa kuanzisha biashara kwa Wajasiriamali

79. **Mheshimiwa Spika**, Kwa upande wa kutoa usaidizi wa kuanzisha biashara kwa wajasiriamali, Wizara imefanya utafiti mdogo juu ya uzalishaji wa asali katika mkoa wa Kusini Pemba. Utafiti huo ulibaini kuwa kiasi cha watu 85 wanajishughulisha na kazi ya uzalishaji asali. Aidha, kwa upande wa Dagaa, Wizara imeandaa dhana ya mradi ili kuongeza thamani kwa zao hilo ambapo itaongeza kipato kwa Wajasiriamali.

80. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza Mpango wa kurasimisha (*formalization*) biashara, Wizara ilitoa mafunzo kwa wajasiriamali wa Wilaya ya Kati kwa lengo la kuwahamasisha ili kurasimisha biashara zao. Mafunzo hayo yalijumuisha mafunzo ya biashara, utunzaji wa kumbukumbu, usajili wa biashara, umuhimu wa kuweka akaunti maalum ya biashara na mengineyo ambapo tayari wafanyabiashara wameshaanza taratibu za kufanya usajili wa biashara zao.

C. PROGRAMU KUU YA UKUZAJI NA UENDELEZAJI WA BIASHARA

81. **Mheshimiwa Spika**, Programu kuu ya Ukuzaji na Uendelezaji

wa Biashara inajumuisha Programu ndogo tatu ambazo ni Ukuzaji wa Masoko na Usafirishaji; Ushindani wa Kibiashara na kumlinda Mtumiaji; pamoja na Urahisishaji wa Biashara na Ukuzaji biashara za ndani. Program hii ilipangiwa matumizi ya **TZS 2,975.67** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017.

Hadi kufikia Machi 2017 programu hii imeingiziwa jumla ya **TZS 1,369.28** milioni ikiwemo mishahara, Ruzuku, Miradi na kazi nyengine za uendeshaji. Utekelezaji wa kazi zilizopangwa katika kila program ndogo nilizozitaja ni kama ifuatavyo:

C-1: Programu ndogo ya Ukuzaji wa Masoko na Usafirishaji

- 82. Mheshimiwa Spika**, Programu ndogo ya Ukuzaji wa Masoko na Usafirishaji inasimamiwa na Idara ya Biashara na Masoko pamoja na Idara ya Mipango, Sera na Utafiti. Huduma ambazo zimesimamiwa na kutekelezwa na Programu hii ndogo ni Fursa za Masoko na Urahisishaji biashara; Mradi wa Kujenga uwezo wa Kukondoesha Biashara; Uratibu wa Mkakati wa Usafirishaji bidhaa nje; na Mradi wa Mkakati wa Maendeleo ya Karafuu.

Program hii ndogo ilipangiwa jumla ya **TZS 834.49** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017. Hadi kufikia Machi 2017 programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya **TZS 140.49** milioni kwa mradi wa Mkakati wa Maendeleo ya Karafuu na kazi za kawaida.

- 83. Mheshimiwa Spika**, katika kuangalia suala la masoko, Wizara yangu inafanya utafiti kwa usaidizi wa *TradeMark East Afrika* ya muundo bora katika kusimamia suala la kukuza masoko kwa bidhaa na huduma zinazotolewa Zanzibar. Changamoto kubwa iliyopo ni kutumia jina la Zanzibar linalotambulika na kukubalika kutokana na historia yake kwa kuendeleza maendeleo ya Zanzibar.

- 84. Mheshimiwa Spika**, suala la kukuza jina la Zanzibar (*Brand Name*) linafanyiwa kazi na kuangalia muundo gani utatuwezesha kujitambulisha kwa jina la Zanzibar kwa bidhaa au huduma zote tutakazoziua katika maeneo ya utalii, bidhaa za viwandani, utamaduni na michezo ikiwemo michezo ya asili pamoja na vitu vya asili kama vile vyakula, mavazi kama kanzu na kofia za viuwa za Zanzibar. Hatua hiyo inalenga kuzalisha ajira kwa ajili ya vijana wetu.
- 85. Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu inafanya utafiti kwa kuleta maana mpya ya Zanzibar kwamba ni mahali unapopata bidhaa hai za asili ambazo hazina madawa wala athari za kiafya (*Zanzibar is the Spice of Life*). Pia utafiti huo unakusudia kuonyesha kwamba Zanzibar ni mahala ambapo utapata starehe za kukumbuka milele na pia kupata utamaduni asilia wa watu wa ukanda wa pwani (utamaduni na mila za waswahili wa leo na wa kale). Hatua za awali zimeanza kwa kuifanyia branding karafuu na viungo vyengine.

a. Fursa za Masoko na Urahisishaji Biashara

- 86. Mheshimiwa Spika**, Wizara ilifanya mapitio ya hali ya masoko kwa bidhaa zetu na kuangalia changamoto zilizopo. Shughuli mbali mbali za kupanua masoko ya bidhaa za Zanzibar na fursa zilizopo zinachunguzwa ili tuweze kuingia katika masoko ya kanda yakiwemo Afrika ya Mashariki, SADC pamoja na nchi za nje zikiwemo nchi za Mashariki ya mbali, nchi za Ghuba ikiwemo UAE, Oman, Kuwait, Iran, nk.

Aidha, Wizara iliratibu ushiriki wa Zanzibar katika Maonesho ya 40 ya Kimataifa ya Biashara (Saba Saba) yaliyofanyika huko Dar es salaam mwezi wa Julai 2016. Taasisi zilizoshiriki ni

pamoja na Shirika la Biashara la Taifa – ZSTC, Shirika la Bima la Zanzibar, Mamlaka ya Ukuzaji Vitega Uchumi ya Zanzibar – ZIPA na wajasiriamali wengine kutoka Zanzibar. Bidhaa ambazo zilionyeshwa na wajasiriamali walioshiriki katika maonesho hayo ni pamoja na bidhaa za kusindika, kazi za mikono, samani, dawa za asili, sabuni, bidhaa za viungo na nyenginezo.

87. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu kwa kushirikiana na Serikali ya Jamhuri ya Muungano ya Tanzania iliandaa Kongamano maalum wa Kibiashara kati ya Tanzania na Comoro lililofanyika katika mwezi Novemba 2016. Kongamano hilo lilikutanisha takriban wafanyabiashara 50 kutoka Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Comoro. Aidha, kupitia Kongamano hilo, nchi zetu hizi zilikubaliana kuanzisha safari za Tanzania na Comoro kwa kutumia Meli yetu ya M/V Mapinduzi II.
88. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuliarifu Baraza lako kwamba hivi sasa meli yetu ya Mapinduzi imeshaanza safari kwa kwenda Comoro. Aidha, Wizara yangu imepeleka wataalamu wa kurahisisha biashara (*trade facilitation*) kwa kufanya utafiti juu ya kukuza biashara baina ya Comoro na Tanzania. Ninawaomba wafanyabiashara wote waangalie fursa zilizopo Comoro kwa kuendeleza biashara kwa pande zote mbili.
89. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa ushiriki wa maonesho ya Kikanda ya Jumuiya ya Afrika ya Mashariki, Wizara yangu iliratibu ushiriki wa wajasiriamali kutoka Zanzibar katika Maonesho ya Jua Kali/Nguvu kazi yaliyofanyika nchini Uganda ambapo wajasiriamali 10 walilipiwa gharama za ushiriki wa maonesho hayo ili kuweza kutangaza bidhaa zao. Wizara itajiandaa vizuri kwa maonesho yanayokuja kwa kuwawezesha washiriki wengi na bidhaa nyingi zaidi zipate soko.

90. Mheshimiwa Spika, Wizara inaandaa utaratibu wa kuwa na ratiba ya matamasha ili iwawezeshe wajasiriamali kupata fursa ya kuuza bidhaa zao na pia kuiwezesha Zanzibar kuwemo katika ratiba ya tamasha za kimataifa. Utaratibu tunauandaa wa kuunganisha matamasha yote na kuwa na ratiba itakayo tangazwa mapema ili ijulikane kimataifa. Serikali imeongeza maeneo ya kufanyia matamasha ikiwemo mradi wa Wizara yetu wa kujenga kituo cha mikutano na maonesho huko Nyamanzi, Mnara wa Mapinduzi Michenzani, Ngome Kongwe na maeneo ya mahoteli ya Mji Mkongwe na nje ya mji. Lengo likiwa ni kuongeza maeneo ya masoko kwa bidhaa za wajasiriamali na kukuza utalii.

91. Mheshimiwa Spika, katika hatua nyengine ambayo imechukuliwa ya kuhakikisha wajasiriamali wanaweza kupata masoko ya bidhaa zao, Wizara ilitayarisha Tamasha la Biashara ambalo hufanyika kila mwaka kama ni sehemu ya kuadhimisha Sherehe za Mapinduzi ya Zanzibar. Tamasha la Biashara la mwaka huu lilihusisha jumla ya wajasiriamali wapatao 145 kutoka Zanzibar na nje ya Zanzibar.

Aidha, Wizara imekamilisha taratibu za zabuni kwa ajili ya ununuzi wa magazebo na vifaa vyengine ambavyo vitatumika kwa ajili ya utayarishaji wa matamasha na maonesho mengine ya kibiashara hapa Zanzibar. Magazebo hayo yanatarajiwa kuwasili hapa Zanzibar mwishoni mwa mwezi wa Agosti, 2017

b. Uratibu wa Mkakati wa Usafirishaji bidhaa nje

92. Mheshimiwa Spika, Kwa lengo la kuongeza usafirishaji wa bidhaa nje, Wizara yangu kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ya Jamhuri ya Muungano

inaendelea na kazi ya kufanyia mapitio Mkakati wa Usafirishaji bidhaa Nje (NES) ambapo taarifa za awali zinazohusiana na biashara zimekusanywa. Maeneo ambayo yamezingatiwa zaidi katika mapitio ya Mkakati huo ni kilimo, na utalii. Mapitio hayo yanafanyika kwa ufadhili wa Benki ya Dunia.

c. Mradi wa Mkakati wa Maendeleo ya Karafuu

93. **Mheshimiwa Spika**, kama nilivyokuwa nikiliarifu Baraza lako kwamba Wizara yangu inaendelea kuandaa mkakati wa kuifanyia karafuu ya Zanzibar utambulisho maalum unaofahamika kama Branding, kwa kushirikiana na Shirika la Biashara la Kimataifa (*International Trade Center – ITC*) pamoja na Shirika la Haki Miliki la Kimataifa (WIPO). Napenda kuliarifu Baraza lako kwamba kazi hiyo imekamilika katika hatua ya awali na uzinduzi wake umefanywa na Mheshimiwa Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Dkt. Ali Mohamed Shein mwezi wa Januari, 2017.

Mkakati huo utasaidia kuongeza thamani kwa bidhaa za viungo vyengine mbali na karafuu. Hivyo natoa wito kwa wananchi wa Zanzibar kulima kwa wingi mazao hayo ya viungo kwa ajili ya kuweza kuuza bidhaa hizo katika masoko ya kimataifa na pia katika soko la ndani la utalii. Shirika la ZSTC kwa mwaka huu litatangaza bei ya mazao haya mara utafiti utakapo kamilika ili wananchi waweze kulima zaidi na kuongeza fedha za kigeni.

d. Mradi wa Kujenga uwezo wa Kukondoesha Biashara

94. **Mheshimiwa Spika**, Katika kutekeleza huduma hii, Wizara yangu ilitekeleza Mradi wa kujenga uwezo wa kukondoesha Biashara kwa kujadili ripoti ya utafiti wa sekta ya biashara ya

Zanzibar ijulikanao kama '*Diagnostic Trade Integration Study*' (DTIS) na kutoa mapendezo kwa lengo la kuimarisha sekta ya biashara nchini. Utafiti huo ulifanywa na wataalamu waelekezi kutoka Benki ya Dunia ambapo wataalamu kutoka sekta ya umma na sekta binafsi walishiriki katika kujadili Ripoti hiyo.

Aidha, kupitia mradi huu, Wizara imetoa mafunzo yanayohusiana na uimarishaji wa Takwimu za Biashara na upatikanaji na ukusanyaji wa taarifa za biashara kwa taasisi zinazohusiana na biashara (Taasisi za umma na Binafsi) ambazo zitasaidia kutumika katika masula ya uchambuzi wa hali ya uchumi pamoja na kuandaa sera maalum za kuimarisha sekta.

- 95. Mheshimiwa Spika,** Kwa lengo la kurahisisha ufanyaji biashara nchini, Wizara imetoa mafunzo yanayohusiana na umuhimu wa kuanzisha Biashara katika mtandao (*e-commerce*) ambayo itarahisisha biashara nchini. Katika mafunzo hayo wataalamu kutoka sekta zinazohusiana na uzalishaji walishiriki na kujadiliana hatua za kuchukuliwa katika kuanzisha Biashara katika mtandao. Aidha, uimarishaji wa uzalishaji wa bidhaa zenye ubora ambao utapelekea ushindani wa kibiashara ili kukidhi mahitaji ya soko ni moja wapo ya hatua za uanzishwaji wa biashara katika mtandao.

Aidha, Wizara ikishirikiana na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ya Tanzania bara wanaendelea kufanya mapitio ya Mkakati wa Usafirishaji Bidha Nje (NES) ambapo taarifa za awali zinazohusiana na biashara kwa sekta za uzalishaji zikiwemo sekta ya Kilimo, Mifugo, Maliasili, Biashara zimekusanywa na kuwaasilishwa mbele ya wataalamu katika kikao kilichofanyika Arusha na Zanzibar. Mapitio hayo yanafanyika kwa ufadhili wa Benki ya Dunia.

C-2: Programu ndogo ya Ushindani wa Kibiashara na kumlinda Mtumiaji

96. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya Ushindani wa Kibiashara na kumlinda Mtumiaji ina jukumu la kutoa huduma za ukaguzi na uhakiki wa vifaa; mizani na vipimo; ukaguzi wa Maduka ya Sonara; ukaguzi wa biashara na maghala; ushahihishaji na utoaji wa elimu kwa watumiaji; na uimarishaji wa mazingira ya kazi. Program hii ndogo ilipangiwa jumla ya **TZS 116.64** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017. Hadi kufikia Machi 2017, programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya **TZS 2.06** milioni kwa ajili ya kazi za kawaida. Huduma hizo zilitekelezwa kama ifuatavyo:-

a. Ukaguzi na uhakiki wa Vifaa, Mizani na Vipimo

97. Mheshimiwa Spika, Wizara ina jukumu la kufanya ukaguzi wa mizani, vipimo, vituo vya mafuta, magari ya mafuta, matangi ya mafuta, pampu za kuuzia mafuta na mita kubwa za mafuta (Depo). Kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017 Wizara ilifanya ukaguzi kama inavyoonekana katika Jadweli Nam 9 la hapo chini.

**Jadweli Nam 9:
Huduma ya Ukaguzi**

Eneo la Ukaguzi	Jumla
Mezani	2,215
Weigh bridge	2
Pampu za kuuzia mafuta	331
Matangi ya kuuzia mafuta	12
Magari ya kusambaza mafuta	7
Crane za kupimia uzito wa Kontena	2

Chanzo: Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko

b. Ukaguzi wa biashara na maghala

98. **Mheshimiwa Spika**, kwa madhumuni ya kusimamia mwenendo wa biashara na kumlinda mtumiaji wizara imefanya ukaguzi wa maduka, maghala, bekari na supermarket ili kubaini ubora wake pamoja na bei za bidhaa hizo kama inavyoonekana katika Jadweli Nam 10 hapo chini.

**Jadweli Nam 10:
Huduma za Ukaguzi**

Eneo la ukaguzi	Jumla
Maduka	4,180
Maghala	176
Bekari	45
Supermarket	6

Chanzo: Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko, 2016

99. **Mheshimiwa Spika**, Katika ukaguzi uliofanyika, bidhaa mbali mbali zenye thamani ya TZS 16.5 milioni zilipatikana zikiwa zimepitwa na muda wake wa matumizi na zilikamatwa na kuondolewa madukani na zikaangamizwa. Bidhaa zilizokamatwa ni pamoja na vyakula vya makopo, taulo za watoto na watu wazima, magodoro, nguo za ndani, juisi, dawa za kuulia mbu na bidhaa nyengine za matumizi ya majumbani.

C-3: Programu ndogo ya Urahisishaji wa Biashara na Ukuzaji biashara za ndani

100. **Mheshimiwa Spika**, Program ndogo ya Uendeshaji Biashara na Ukuzaji Biashara za Ndani ilitekelezwa na Baraza la kusimamia mfumo wa Utoaji Leseni, Baraza la Taifa la Biashara na Idara ya Biashara na Ukuzaji Masoko, ambapo ilipangiwa kutumia jumla ya **TZS 2,024.53** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017.

Hadi kufikia Machi 2017, programu hii ndogo imeingiziwa jumla ya TZS 1,226.72 milioni kwa ajili matumizi ya kazi za kawaida, Ruzuku na kazi za maendeleo. Programu ndogo ya Urahisishaji wa Biashara na Ukuzaji biashara za ndani ina jukumu la kutekeleza huduma zifuatazo:-

a. Uwekaji wa taratibu za Utoaji na Udhhibiti wa Leseni

101. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza huduma hii, Baraza limeandaa Kanuni (*regulations*) kwa ajili ya utekelezaji wa Sheria ya Usimamizi wa mfumo wa utoaji leseni ya mwaka 2013 na kuchapisha nakla 180 za muongozo na kusambazwa kwa Mamlaka za utoaji wa leseni na wadau wengine. Aidha, Baraza limefanya uchambuzi na kuandaa taarifa za Mamlaka 34 za utoaji leseni za Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, pamoja na kuandaa mpango wa mageuzi ya mfumo wa utoaji leseni utakaotekelezwa 2017 - 2018.

102. Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa ukusanyaji takwimu, Baraza lipo katika hatua za awali za kuanzisha ‘data base’ za ukusanyaji wa taarifa za utoaji wa leseni kutoka katika Mamlaka zinazohusiana na utoaji leseni zikiwemo taarifa za sheria, kanuni, tozo na miongozo. Kwa upande wa utafiti Baraza linaendelea na utafiti wa kutambua mchango wa utoaji leseni katika uchumi wa Zanzibar.

b. Utoaji wa Huduma za Utawala na Uendeshaji wa Baraza la Leseni

103. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza huduma hii, Baraza limeandaa rasimu ya Kanuni za Utumishi na Fedha ili kuimarisha mfumo wa utawala na uendeshaji. Baraza imewapatia

Wafanyakazi watano (5) mafunzo yanayohusiana na masuala ya usimamizi pamoja na sheria mpya ya usimamizi wa utoaji leseni na kufanya Ununuzi wa vifaa vya ofisi na huduma ikiwemo ununuzi wa viyoyozi, vifaa vya habari na mawasiliano (*ICT equipment*), friji, malipo ya huduma ya mafuta, internet, maji na umeme na kufanya matengenezo ya ofisi.

c. Ushauri na Uhamasishaji kwa Wadau

104. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza huduma hii, Baraza limeandaa mikutano minane (8) ya mashauriano na Mamlaka za utoaji leseni kwa lengo la kuandaa taarifa zinazohusiana na utaratibu wa utoaji leseni, vibali na ruhusa nyengine zinazohusiana na Biashara. Pia, Mikutano mitatu ya Baraza imefanyika kwa madhumuni ya kupitia Mamlaka za utoaji leseni kwa lengo la kuweka vigezo, misingi, na taratibu za utoaji leseni ili kurahisisha upatikanaji wa leseni. Baraza lilishiriki mikutano miwili ya majadiliano ya masuala ya leseni iliyofanyika Dar es Salaam.

Aidha, Baraza liliandaa warsha nne (4) ili kutoa elimu kwa Mamlaka za utoaji leseni, Kamati ya Fedha, Biashara na Kilimo ya Baraza la Wawakilishi na wafanyabishara, kushiriki katika tamasha la Biashara na kufanya ukaguzi kwa mamlaka za utoaji leseni na uanzishaji wa tovuti ya Baraza.

d. Utekelezaji wa Sheria ya Biashara ya Zanzibar Na.11 ya mwaka 2013

105. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza huduma hii, Wizara ilitoa elimu ya ushahishaji kwa wafanyabiashara juu ya bidhaa zilizomaliza muda wa matumizi ili kuepusha wananchi wasioelewa kutumia bidhaa hizo.

e. Kusimamia Utawala na uendeshaji wa Baraza la Taifa la

Biashara

106. Mheshimiwa Spika, Baraza la Taifa la Biashara ni chombo muhimu katika kukuza biashara hapa Zanzibar. Wizara imeendelea kusimamia shughuli mbali mbali za uendeshaji wa Baraza la Taifa la Biashara pamoja na kutoa huduma muhimu za kuendeshea ofisi ya Baraza hilo kwa kununua vifaa vya ofisi. Aidha, Wizara imeandaa Sheria mpya inayohusiana na usimamizi wa Baraza la Taifa la Biashara ambayo inatarajiwa kuwasilishwa katika Baraza la Wawakilishi.

Kadhalika, kikao kimoja cha Kamati Tendaji ya Baraza la Taifa la Biashara kimekutana kwa ajili kupitia Sheria hiyo pamoja na kuandaa Mkutano wa Baraza unaokuja.

f. Usimamizi wa Usajili wa Biashara na Mali

107. Mheshimiwa Spika, Wakala wa Usajili wa Biashara na Mali (BPRA) kwa kushirikiana na Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko imepata mshauri elekezi kutoka “*Norway Register Development*” kwa ajili ya kuandaa mfumo wa usajili wa biashara ‘Business Registration System’. Mkataba wa utekelezaji wa kazi hiyo umekamilika baada ya kupitiwa na Afisi ya Mwanasheria Mkuunakuthibitishwakuendeleanakazi. BPRA imeshakamilisha kazi hiyo kwa kuwekeana saini na mshauri mwelekezi.

108. Mheshimiwa Spika, Katika kufanya mapitio ya sheria ya Usajili wa Majina ya Biashara Cap. 168, BPRA imekamilisha kazi ya kupitia sheria ya Usajili wa Majina ya Biashara na kuandaa rasimu ya awali ambayo itajadiliwa kwa pamoja na wataalamu wa Afisi ya Mwanasheria Mkuu. Aidha, katika kutekeleza kazi ya kuandaa kanuni za sheria ya Kampuni namba 15 ya mwaka 2013,

rasimu ya awali ya kanuni hizo pamoja na marekebisho ya sheria hiyo yamekamilika. Kwa sasa BPRM inaendelea kushirikiana na watendaji wa Afisi ya Mwanasheria Mkuu kukamilisha kazi hiyo.

- 109. Mheshimiwa Spika**, MPRA itaifanyia marekebisho Sheria ya kuanzisha ofisi ya Wakala wa Biashara na Mali Nam. 13 ya mwaka 2012, Sheria ya Haki Miliki (*Industrial Property -IP*) pamoja na kutengeneza kanuni za Sheria ya Ufilisi (*Insolvency*). Aidha, Wizara yangu kwa kushirikiana na Shirika linalosimamia Malibunifu kanda ya Afrika (ARIPO) tunaandaa semina ya malibunifu (*roving seminar*) ambayo inatarajiwa kufanyika mwezi wa Julai, 2017. Semina hiyo itawashirikisha taasisi mbali mbali za Serikali na watu binafsi kwa kushajihisha katika masuala ya malibunifu, alama za biashara na haki miliki.

D. PROGRAMU KUU YA VIWANGO NA TATHMINI YA UBORA

- 110. Mheshimiwa Spika**, Programu kuu ya Viwango na tathmini ya ubora inajumuisha Programu moja ambayo ni Viwango na Udhhibiti wa Ubora. Programu hii ilipangiwa matumizi ya **TZS 1,529.0** milioni kwa mwaka wa fedha 2016 - 2017. Hadi kufikia Machi 2017, programu hii imeingiziwa jumla ya **TZS 389.21** ambayo ni Ruzuku ya mishahara na ya kazi za kawaida. Utekelezaji wa huduma zilizopangwa katika program ndogo nilizozitaja ni kama ifuatavyo:

D-1: Programu ndogo ya Viwango na Udhhibiti wa Ubora

- 111. Mheshimiwa Spika**, Programu ndogo ya Viwango na Udhhibiti wa Ubora inasimamiwa na Taasisi ya Viwango Zanzibar na Idara ya Mipango, Sera na Utafiti. Programu ndogo ya Viwango na

Udhibiti wa Ubora ilikuwa na jukumu la kutekeleza huduma zifuatazo:-

a. Uandaaji na Ukuzaji wa Viwango

112. Mheshimiwa Spika, Viwango 41 vimeandaliwa na 40 viko katika hatua ya rasimu ambapo lengo la mwaka ilikua ni kuandaa viwango 80 vya Zanzibar. Aidha, Maombi 23 ya leseni ya matumizi ya alama ya ubora ya ZBS yamepokelewa na kati ya hayo bidhaa tisa (9) zimepatiwa leseni ya matumizi ya alama ya ubora ya ZBS na bidhaa tatu (3) zimepewa cheti kwa mara nyengine (*Renewal*).

Kadhalika, Sampuli 59 zimekusanywa nakupeleka maabara kwa hatua za upimaji wa ubora wa bidhaa hizo ambapo bidhaa mbili zilikosa viwango na ubora unaotakiwa na hatua za kuziondosha sokoni zilichukuliwa. Kati ya bidhaa zilizoondoshwa sokoni ni Mafuta ya injini (*engine oil*) lita 12,859 na tende katuni 30. Aidha, Taasisi ya Viwango imepata uanachama wa uangalizi (*observer*) katika Bodi ya Shirika la Viwango ya Afrika (ARSO), katika kikao cha 22 kilichofanyika Arusha tarehe 22/06/2016.

b. Huduma ya Tathmini ya Ubora wa Bidhaa

113. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Viwango imefanikiwa kutoa Vyeti vya ubora 2,671 kupitia mawakala wake kwa Ukaguzi unaofanywa nje ya nchi (PVoC). Kati ya vyeti hivyo, vyeti 2,238 ni vya magari yaliyotumika na vyeti 433 ni bidhaa nyengine zisizokua magari. Aidha, Taasisi ilifanya ukaguzi wa shehena (*consignments*) 288 za bidhaa baada ya kufika bandarini (*Destination Inspection*).

c. Utoaji wa huduma za Utawala na Uendeshaji wa Taasisi

114. Mheshimiwa Spika, Huduma za uendeshaji wa ofisi zimeendelea kuimarishwa ikiwemo kuimarisha tovuti ya Taasisi ya Viwango na kuifanya kuwa na muonekano wenye ubora zaidi pamoja na kuwekewa taarifa. Aidha, Taasisi imefanya ununuzi wa kompyuta 9, printa 5, umeme, mafuta ya gari, samani za ofisi pamoja na kukamilisha matengenezo ya ofisi za ZBS ziliopo Bandarini na Chake Chake ambazo zimeanza kutoa huduma baada ya kuwekewa huduma zote za msingi. Aidha, Taasisi iliwapatia mafunzo ya muda mfupi wafanyakazi 23 ikiwemo mafunzo maalum ya mifumo ya usimamizi ubora.

d. Mradi wa Kuimarisha Taasisi ya Viwango Zanzibar

115. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Viwango imekamilisha taratibu za manunuzi kwa kazi za maendeleo ikiwemo kukamilisha na kusainiwa kwa mikataba ya awamu ya kwanza ya ujenzi wa ofisi na maabara Maruhubi na ununuzi wa vifaa vya maabara ya kemia kwa ajili ya bidhaa za petrol na utekelezaji wake umeshaanza katika maeneo yote mawili.

SHIRIKA LA BIASHARA LA TAIFA (ZSTC):

a. Uvunaji na usafirishaji Karafuu:

116. Mheshimiwa Spika, Shirika la ZSTC lilijiwekea lengo la kununua Karafuu tani 2,810 kwa thamani ya **TZS. 39** bilioni kwa msimu wa mwaka 2016 - 2017. Hadi kufikia tarehe 30.03.2017 jumla ya tani 2,257.7 za Karafuu zimenunuliwa kutoka kwa wakulima kwa thamani ya **TZS. 31.7** bilioni.

b. Bei ya kununulia Karafuu:

117. Mheshimiwa Spika, Shirika bado linaendelea kununua Karafuu kulingana na Sera ya Serikali ya kununua Karafuu kwa bei ya asilimia 80 ya bei ya kuuzia nje. Katika msimu wa mwaka 2016 – 2017 bei ya kununulia Karafuu ilikuwa kama ifuatavyo:-

Daraja la	1	-	TZS 14,000
Daraja la	2	-	TZS 12,000
Daraja la	3	-	TZS 10,000

Aidha, Kwa upande wa mauzo ya karafuu, Shirika liliuza jumla ya tani 2,156 zenye thamani ya **USD 16.67** Millionni sawa na **TZS 36.0** bilioni hadi 31/3/2017.

c. Uzalishaji wa Mafuta ya Makonyo na Mimea

118. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2016 - 2017, kiwanda cha makonyo kilikadiriwa kuzalisha jumla ya tani 27.3 za mafuta ya makonyo. Hadi kufikia Machi 2017, jumla ya tani 26.1 za mafuta ya makonyo na mimea yenye thamani ya **TZS 594.3** milioni zilizalishwa, na tani 25.4 za mafuta hayo zenye thamani ya **TZS 534.2** milioni ziliuzwa.

d. Mradi wa Kukuza Biashara

119. Mheshimiwa Spika, Shirika la Biashara la Taifa kwa mwaka huu wa fedha limepanga kuwekeza zaidi kwa kufanya matengenezo ya Kiwanda cha Makonyo kwa kuweka vifaa vipya katika mashine zao ili kuongeza ufanisi. Hatua hii itakiwezesha kiwanda kuweza kutengeneza mafuta mengi kwa ajili ya kuuzwa nje ya nchi na pia kukidhi mahitaji mbali mbali kwa viwanda vya ndani. Mkakati huo unaenda sambamba na upanuzi wa shamba la mtakata kwa kulima ekari 100 kwa kuanzia ili pia liweze kutoa malighafi za

kutosha kwa ajili ya uzalishaji wa kiwanda kwa kutumia ukulima wa kisasa na umwagiliaji maji .

- 120. Mheshimiwa Spika**, upanuzi huu pia utawapa nafasi wakulima hasa vikundi vya uzalishaji wa vijana kujipanga na kutafuta mashamba kwa ajili ya kulima mazao hayo muhimu. Shirika limejipanga kwa kutayarisha mbegu zitakazohitaji kwa shughuli hii zikiwemo mchai chai, mirehani na majani mengine. Mkakati huo pia kwa kushirikiana na Wizara ya Kilimo, Maliasili, Mifugo na Uvuvi itawezesha kuanza kidogo kidogo kurudi katika uzalishaji wa viungo na kuweza kukamata soko letu la asili.
- 121. Mheshimiwa Spika**, vile vile Shirika katika kufanya bishara linajipanga kuangalia biashara nyengine na pia kuangalia uwezekano wa kufanya biashara kwa upande wa Tanzania Bara. Wizara yangu inafanya utafiti kuangalia maeneo ya kuanzia yatakayoleta manufaa zaidi na faida kubwa.

V. CHANGAMOTO:

- 122. Mheshimiwa Spika**, Katika utekelezaji wa malengo na majukumu mbali mbali ya Wizara kwa mwaka 2016 – 2017 yapo mafanikio makubwa yaliyopatikana. Hata hivyo, pamoja na mafanikio hayo, zipo pia changamoto kadhaa ambazo ziliendelea kuathiri utekelezaji wa malengo yaliyopangwa na ufanisi wa sekta ya biashara na maendeleo ya viwanda. Miongoni mwa changamoto hizo ni kama ifuatavyo:-
- i. Mwenendo wa biashara katika masoko ya kimataifa ambao kwa kiasi kikubwa umeendelea kutibuliwa na matokeo mbali mbali ya majanga ya kimaumbile ikiwemo ukame na mafuriko, matukio ya kisiasa na vita vinavyoendelea katika

nchi za kiarabu na kuathiri bei za mafuta duniani, uharambia katika pembe ya Afrika, kasi ndogo ya kuimarika chumi za magharibi kunatokana na mtikisiko wa kifedha uliojitokeza hivi karibuni na athari zake kwa mwenendo wa bei za chakula katika soko la Zanzibar. Hata hivyo, kuna mabadiliko katika uuzaji wa bidhaa za kilimo duniani inategemewa hali inaweza kuwa nzuri kwa mujibu tafiti za Benki ya Dunia .

- ii. Uwezo mdogo wa uzalishaji wa ndani wa bidhaa na udhaifu wa kutumia fursa za masoko ya kikanda kuongeza usafirishaji pamoja na thamani ya uzalishaji huo.
- iii. Mwiitikio mdogo wa sekta binafsi kuwekeza katika viwanda na kuongeza pato la sekta hiyo. Kadhalika, utaalamu mdogo katika uendeshaji viwanda, mitaji, gharama kubwa za umeme na uhaba wa malighafi, utaratibu wa ghafla wa kubadilisha viwango vya kodi, na malipo mengine bila ya kuwapa muda wafanyabiashara na wajasiriamali zimeendelea kuainishwa kama ni kikwazo katika maendeleo ya viwanda hapa Zanzibar.
- iv. Mfumo na utekelezaji wa sheria za kodi ambao unaacha mwanya kwa bidhaa za nje ambazo pia huzalishwa nchini, kuingia na kuuzwa kwa bei za chini kuliko gharama halisi za kuzalisha bidhaa hizo hapa nchini.
- v. Utayari na uwezo wa wafanyabiashara wa Zanzibar kuzitumia fursa za kibiashara zilizopo katika masoko ya Jumuiya za Kikanda kama vile SADC na EAC na nchi zengine.
- vi. Uwezo mdogo wa watendaji katika sekta ya biashara na upungufu wa wataalam kwa ujumla inaweza kuwa ni kikwazo cha kutekeleza Sera na Mikakati hii mipya.

vii. Ufinyu wa bajeti wa kuweza kuendelea na tafiti na kufanya tafiti za masoko na bidhaa zinazohitajiwa zitakwamisha mikakati mipya kufanikisha kwa ufanisi.

123. Mheshimiwa Spika, Kuna haja ya kuwashirikisha wananchi wote ikiwemo Serikali kuu, Serikali za mitaa, vyombo visivyo vya Serikali, Sekta binafsi, Jumuiya mbali mbali na makundi ya vijana wanawake na wote kwenye jamii ili waelewe hizi dhana mpya na mkakati inayopendekezwa na pia kujiandaa kujitoa ili fursa hizi ziweze kupatikana na Taifa liende mbele. Kuna haja ya kufanya kazi kwa pamoja na kuwa na ari ya kuirudisha Zanzibar katika hadhi yake iliyokuwa zamani kama wao waliweza na sisi tutaweza tu.

Kwa ujumla Mheshimiwa Spika, changamoto hizo bado zipo na zinaendelea kuwa na athari katika utekelezaji wa mikakati na malengo tunayojipangia.

VI. PROGRAMU ZA WIZARA KWA MWAKA 2017 – 2018

124. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018, Wizara imeweka umbele wa mgawanyo wa rasilimali katika maeneo ya msingi ya majukumu yake ya ukuzaji biashara, uendelezaji wa viwanda, uwekaji wa mazingira ya kuhamasisha biashara, usarifu wa bidhaa, na usaidizi wa wajasiriamali na wawekezaji wadogo wadogo. Aidha, kazi nyengine ambazo zitapewa umbele ni pamoja na utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Viwanda pamoja na uanzishwaji wa Shirika la kusimamia ulezi na ukuzaji wa miradi ya viwanda vidogo vidogo na vya kati (*Small and Medium Industry Development Organization - SMIDO*), na kufanya utafiti wa mchango wa leseni katika uchumi.

Kadhalika kwa upande wa ukusanyaji mapato, Wizara itaendelea kupanua wigo wa vianzio vya mapato yake kwa kukagua bidhaa

zilizofungashwa (*pre -packed goods*), bidhaa zinazoingizwa nchini na za viwandani pamoja na usajili wa biashara mpya na mali.

125. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018 Wizara yangu itaendelea kutekeleza program kuu nne (4) kama zifuatavyo:

- i. Programu ya Uendeshaji na Uratibu wa Wizara ya BVM
- ii. Programu ya Maendeleo ya Viwanda na Ujasiriamali
- iii. Programu ya Ukuzaji na Uendelezaji Biashara
- iv. Programu ya Viwango na Uthibiti Ubora

A. PROGRAMU YA UENDESHAJI NA URATIBU WA WIZARA YA BIASHARA, VIWANDA NA MASOKO

126. Mheshimiwa Spika, Programu kuu ya Uendeshaji na Uratibu wa Wizara ya Biashara, Viwanda, na Masoko imegawika katika Programu ndogo tatu kwa mujibu wa huduma ambazo inazitoa. Program hizo ndogo ni kama zifuatazo:

- i. Uendeshaji wa shughuli za Biashara, Viwanda na Masoko
- ii. Uratibu wa Mipango, Sera na Utafiti
- iii. Uratibu na Utekelezaji wa shughuli za Wizara Pemba

127. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya Uendeshaji wa shughuli za Biashara, Viwanda na Masoko ambayo inatekelezwa na Idara ya Uendeshaji na Utumishi itakuwa na jukumu la usimamizi wa rasilimali watu na huduma kwa ujumla pamoja na ununuzi wa vifaa.

Ili kutekeleza majukumu yake, program hii ndogo imepangiwa matumizi ya **TZS 1,613.13** milioni kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018.

128. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa program ndogo ya Uratibu wa Mipango, Sera na tafiti za Wizara ambayo utekelezaji wake utasimamiwa na Idara ya Mipango, Sera na Utafiti itakuwa na jukumu la uandaaji na uibuaji wa sera na tafiti za Wizara, uandaaji na utekelezaji wa mipango ya Wizara pamoja na usimamizi wa takwimu za Biashara na Viwanda.

Katika kutekeleza huduma hizo programu ndogo ya uratibu wa Mipango, Sera na Utafiti imepangiwa matumizi ya **TZS 340.92** milioni kwa mwaka wa fedha wa 2017 – 2018.

129. Mheshimiwa Spika, Program ndogo ya Uratibu na Utekelezaji wa Shughuli za Wizara Pemba ambayo inaratibu shughuli za uendeshaji wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko kwa upande wa Pemba imepangiwa matumizi ya **TZS 390.31** milioni kwa mwaka wa fedha wa 2017 – 2018.

130. Mheshimiwa Spika, Ilikuweza kutekeleza shughuli zilizopangwa kutekelezwa katika Programu kuu ya Uendeshaji na Uratibu wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko kwa mwaka 2017 – 2018, naliomba Baraza lako tukufu kuidhinisha matumizi ya **TZS 2,344.36** kwa program hii.

B. PROGRAMU YA MAENDELEO YA VIWANDA NA UJASIRIAMALI

131. Mheshimiwa Spika, Programu ya Maendeleo ya Viwanda na Ujasiriamali itakuwa na majukumu ya kuandaa na kutekeleza sera na mikakati ya maendeleo ya Viwanda na ukuzaji ujasiriamali. Programu hii imegawika katika program ndogo mbili kulingana na majukumu na huduma inazokusudia kuzitoa ambazo ni:

- i. Ukuzaji Viwanda
- ii. Maendeleo ya Ujasiriamali

132. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya ukuzaji Viwanda itakuwa na jukumu la kutoa huduma za Uimarishaji wa Uzalishaji kwa wazalishaji wadogo wadogo pamoja na Uimarishaji wa Sekta ya Maendeleo ya Viwanda, ambazo utekelezaji wake utasimamiwa na Idara ya Maendeleo ya Viwanda.

Ili kutekeleza huduma hizo, programu hii ndogo imepangiwa matumizi ya **TZS 644.99** milioni kwa mwaka 2017 – 2018.

133. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa programu ndogo ya Ukuzaji Ujasiriamali, ambayo itakuwa na jukumu la kutoa huduma za kutoa msaada kwa wajasiriamali ambapo utekelezaji wake utasimamiwa na Idara ya Maendeleo ya Viwanda. Ili kutekeleza huduma hizo, programu hii ndogo imetengewa **TZS 267.59** milioni kwa mwaka 2017 – 2018.

134. Mheshimiwa Spika, Ili kutekeleza majukumu ya Program ya Maendeleo ya Viwanda na Ukuzaji Ujasiriamali kwa mwaka 2017 – 2018, naomba Baraza lako liidhinishe matumizi ya **TZS 912.58** milioni kwa ajili ya kutekeleza shughuli za programu hii.

C. PROGRAMU YA UKUZAJI NA UENDELEZAJI BIASHARA

135. Mheshimiwa Spika, Programu ya tatu itakayotekelezwa na Wizara kwa mwaka 2017 – 2018 ni Ukuzaji na Uendelezaji Biashara. Kwa ajili ya utekelezaji mzuri wa malengo yake, programu hii imegawanyika katika Programu ndogo ndogo nne (4) kama zifuatavyo:

- i. Ukuzaji Masoko na Usafirishaji
- ii. Ushindani Halali wa Biashara na Kumlinda Mtumiaji

- iii. Urahisishaji Biashara na Ukuzaji Biashara za ndani
- iv. Usajili wa Biashara na Mali

136. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya Ukuzaji Masoko na usafirishaji itakuwa na jukumu la kutoa huduma za uwekaji na uimarishaji wa mazingira mazuri ya biashara pamoja na kuongeza fursa za masoko na urahisishaji biashara ambapo utekelezaji wake utasimamiwa na Idara ya Biashara.

Ili kutekeleza huduma hizo programu ndogo ya Ukuzaji wa Masoko na Usafirishaji kwa mwaka 2017 – 2018, naliomba Baraza lako liidhinishhe matumizi ya **TZS 316.20** milioni.

137. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa programu ndogo ya Ushindani Halali wa Kibiashara na Kumlinda Mtumiaji ambayo itakuwa na jukumu la kuimarisha ushindani halali wa kibiashara na kumlinda mtumiaji kwa kuendelea kutoa huduma za ukaguzi na uhakiki wa vifaa vya mizani, vipimo, ukaguzi wa biashara na maghala pamoja na Ushajihishaji na Utoaji wa Elimu kwa Watumiaji, ambapo utekelezaji wake utasimamiwa na Idara ya Ushindani Halali wa Biashara.

Ili kutekeleza huduma hizo, naliomba Baraza lako liidhinishhe matumizi ya **TZS 143.34** milioni kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018.

138. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya Urahisishaji Biashara na Ukuzaji Biashara za Ndani itakuwa na jukumu la usimamizi wa mamlaka zinazotoa leseni pamoja na uimarishaji wa majadiliano baina ya sekta ya Umma na Sekta Binafsi.

Ili kutekeleza huduma hizo ambazo zimepangwa kutekelezwa chini ya Programu hii ndogo, naliomba Baraza lako liidhinishhe matumizi ya **TZS 502.20** milioni.

139. Mheshimiwa Spika, Programu ndogo ya Usajili wa Biashara na Mali ambayo itakuwa na jukumu la usimamizi wa usajili wa biashara na mali. Ili kutekeleza huduma hizo, naliomba Baraza lako liidhinishhe **TZS 507.72** milioni kwa mwaka 2017 – 2018.

140. Mheshimiwa Spika, Ili kutekeleza huduma zilizopangwa kutekelezwa katika Programu hii ya Ukuzaji na Uendelezaji Biashara kwa mwaka 2017 – 2018, naliomba Baraza lako liidhinishhe **TZS 1,469.46** milioni.

D. PROGRAMU YA VIWANGO NA TATHMINI YA UBORA

141. Mheshimiwa Spika, Programu ya nne itakayotekelezwa na Wizara kwa mwaka 2017 – 2018 ni Viwango na Tathmini ya Ubora. Kwa ajili ya utekelezaji mzuri wa malengo yake, programu hii imepangiwa kuwa na programu ndogo moja ya Uthibiti wa ubora ambayo itakuwa na huduma za Uandaaji na Ukuzaji wa Viwango pamoja na huduma za Tathmini ya Ubora wa Bidhaa. Utekelezaji wake utasimamiwa na Taasisi ya Viwango Zanzibar (ZBS). Ili kutekeleza shughuli zilizopangwa katika programu hii, naliomba Baraza lako liidhinishhe **TZS 2,483.80** milioni kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018.

142. Mheshimiwa Spika, Taarifa kamili ya Wizara hii imeelezwa katika kitabu cha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha kwa Bajeti inayotumia Programu (PBB) kwa mwaka wa fedha 2017/2018 – 2020/2021 kutoka ukurasa wa R-1 mpaka ukurasa wa R-21.

SHIRIKA LA BIASHARA LA TAIFA – ZSTC

Shughuli za Shirika kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018

143. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka wa fedha 2017 - 2018, Shirika la ZSTC linatarajia kutekeleza shughuli zifuatazo:-

- i. Kununua karafuu kutoka kwa wakulima kwa msimu wa mwaka 2017 - 2018 na kuandaa mikakati ya upatikanaji wa fedha kwa ajili ya ununuzi huo;
- ii. Kutekeleza mageuzi ya Shirika kwa mujibu wa Mkakati wa Mageuzi wa miaka kumi (2011 – 2021) na hasa katika maeneo yafuatayo:
 - a. kufanya branding ya karafuu;
 - b. kufanya ukarabati wa baadhi ya vituo;
 - c. kufuatilia masoko ya karafuu nje ya nchi.
 - d. kufanya mabadiliko ya muundo ili kuongeza ufanisi
- iii. Kuimarisha biashara ya Karafuu katika soko la ndani, soko la utalii na masoko ya kikanda, pamoja na kuimarisha ufungashaji wa bidhaa za karafuu, makonyo na viungo vyengine;
- iv. Kutoa mikopo kwa wakulima pamoja na kuwakatia Bima ya kuanguka mikarafuu;
- v. Kufanya usajili wa wakulima na wadau wa zao la Karafuu pamoja na mashamba ya mikarafuu kwa mujibu wa Sheria ya Maendeleo ya Karafuu Namba 2 ya mwaka 2014;
- vi. Kuchangia gharama za uatikaji wa miche ya mikarafuu;
- vii. Kuwapatia zawadi wakulima na wauzaji bora wa karafuu;
- viii. Kuanzisha kilimo cha umwagiliaji maji katika Shamba la Mtakata (*Irrigation System*). Kazi hiyo itahusisha uchimbaji wa visima viwili (2) pamoja na kufunga vifaa vya umwagiliaji wa hekta arubaini (40) za awali;

- ix. Kufanya upandaji wa miche mipya ya mimea ya mlangilangi (5 ha), Mchaichai (10 ha) na mrehani (5 ha);
- x. Kufanya utafiti wa mazao ya Shamba la Mtakata pamoja na Utafiti wa maradhi ya Mchaichai;
- xi. Kuweka kamera za ulinzi (*CCTV Camera*) katika Kiwanda cha Makonyo; na kuhudhuria maonesho ya Biashara nje na ndani ya nchi.
- xii Kufanya utafiti wakupanuwa wigo wa biashara ikiwemo kuimarisha kituo cha ZSTC Dar-es-Saalam kwa biashara na Tanzania Bara

144. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka wa fedha 2017 – 2018, Bodi ya Wakurugenzi ya Shirika la Biashara la Taifa limeidhinisha matumizi ya Jumla ya **TZS 125.6** billioni katika kutekeleza kazi za kawaida na Maendeleo.

VII. SHUKRANI:

145. Mheshimiwa Spika, mafanikio ya Wizara yaliyopatikana ni matokeo ya mashirikiano makubwa ya Wajumbe wa Baraza hili chini ya uongozi wako mahiri. Ninakushukuru wewe binafsi, Wenyeviti wa Kamati za kudumu za Baraza na Wajumbe wote kwa ushauri na michango mliyotupa katika kipindi cha utekelezaji wa bajeti.

146. Mheshimiwa Spika, sinabudi kukiri vile vile kuwa mafanikio ya kiutendaji yaliyojitokeza katika kipindi cha mwaka 2017 – 2018 ni matokeo ya ushirikiano mkubwa uliopatiwa Wizara yangu kutoka wadau mbali mbali wa ndani na nje ya nchi yetu ikiwa pamoja na Waheshimiwa Wajumbe wa Baraza lako Tukufu pamoja na Kamati zake za kudumu. Kwa madhumuni ya kutambua mchango mkubwa wa Wadau mbali mbali kwa

Wizara, naomba kutoa shukrani zangu za dhati kwa nchi na taasisi za ndani na nje zifuatazo:-

- i. Jamhuri ya Watu wa China;
- ii. India;
- iii. Shirika la Kimataifa la Kusimamia Malibunifu (*World Intellectual Property Organisation – WIPO*);
- iv. Kituo cha Biashara cha Kimataifa (*International Trade Center – ITC*);
- v. Jumuiya ya Ulaya (EU);
- vi. USAID;
- vii. Korea Kusini;
- viii. Mpango wa Maendeleo wa Umoja wa Mataifa (UNDP);
- ix. Shirika la Umoja wa Mataifa la Maendeleo ya Viwanda (UNIDO);
- x. Benki ya Maendeleo ya Afrika – AfDB
- xi. TradeMark East Africa – TMEA
- xii. Benki ya Dunia (*World Bank*);
- xiii. Shirika la Biashara Duniani (WTO);
- xiv. Sekretarieti ya Jumuiya ya Madola (*Commonwealth Secretariat*);
- xv. Jumuiya za Wafanyabiashara, Wenye Viwanda na Wakulima za Zanzibar na Tanzania Bara;
- xvi. Baraza la Biashara la Tanzania (TNBC); na
- xvii. Wafanyabiashara wote wakubwa na wadogo na Wawekezaji wa Viwanda.

147. Mheshimiwa Spika, napenda nichukue fursa hii kwa mara nyengine tena kuwapongeza kwa dhati wafanyakazi wote wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko kwa kazi kubwa yenye ufanisi mzuri wanayoifanya kila siku licha ya kukabiliwa na changamoto mbali mbali, ni matarajio yangu kwamba wataongeza

juhudi zao ili kuzidisha ufanisi kwa kuwahudumia wananchi na kutekeleza majukumu yao ipasavyo. Kadhalika, napenda kuwapongeza wafanyakazi wote walioshiriki katika maandalizi ya Hotuba hii kwa kazi nzuri waliyoifanya, nawaombea dua njema katika kazi zao.

- 148. Mheshimiwa Spika**, naomba niwashukuru wafanyabiashara wote wakubwa, wakati, wadogo na Juakali na wengine kwa juhudi zao kubwa za kuwahudumia wananchi kwa kuwapatia huduma mbali mbali pamoja na bidhaa muhimu za nguo, chakula, vyombo vya moto, na vifaa vya ujenzi. Nawaomba waendeleo kushirikiana na Wizara yangu kwa kufanya kazi pamoja kwa lengo la kuimarisha biashara na kutoa huduma bora kwa wananchi.

Nawaomba wafanyabiashara wote kuwahurumia wananchi kwa kuwawekea bei nafuu ili wamudu maisha yao katika mwezi huu mtukufu wa Ramadhani. Aidha, nawaomba wafanyabiashara waekeze katika viwanda, biashara, kilimo na usarifu wa mazao ya kilimo ikiwemo viungo (*spices*) kama vile mdalasini, manjano na viungo vyengine kwani vinafaida kubwa katika kuendesha biashara na kuongeza ajira.

VIII. MAOMBI YA FEDHA KWA PROGRAMU KWA MWAKA WA FEDHA 2017 – 2018

Mapato ya Serikali:

- 149. Mheshimiwa Spika**, kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018, Wizara imepanga kukusanya jumla ya **TZS 455** milioni. Mapato hayo yatakusanywa kutoka vianzio vifuatavyo kama inavyoonekana katika **Jadweli Nam 11:-**

Jadweli Nam 11:
Vyanzo vya Mapato kwa mwaka 2017 - 2018

KIFUNGU	MAELEZO	MAKADIRIO (mil)
R 0104	Idara ya Biashara na Ukuzaji Masoko	160.00
1422014	Ukaguzi wa mezani na vipimo	95.00
1422077	Malipo ya kazi za biashara	65.00
R0106	Wakala wa Usajili wa Biashara na Mali	294.00
1146002	Ada ya Mali Maiti	1.00
1422030	Alama za Biashara	156.00
1422031	Uandikishaji wa Makampuni	81.00
1422032	Uandikishaji wa majina ya biashara	31.00
1422034	Ujira wa kutengeneza nyaraka	26.00
Jumla Kuu		455.00

Matumizi:

150. Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa matumizi na ili Wizara yangu iweze kutekeleza programu zake ilizojiwekea kwa mwaka wa fedha 2017 – 2018, naiomba Baraza lako liidhinishhe matumizi ya jumla ya TZS 7,210.20 milioni kwa programu nne (4) kama inavyoonekana katika **Jadweli Nam 12:**

Jadweli Nam 12:
Maombi ya Fedha (TZS Mil)

Geresho (Code)	Programu Kuu/Programu ndogo	Makadirio 2017 - 2018 (mil)
PR0101	Utawala na Uendeshaji wa Uratibu wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko	2,344.36
SR010101	Uendeshaji wa Wizara ya Biashara, Viwanda na Masoko.	1,613.13
SR010102	Uratibu wa Mipango, Sera na Utafiti	340.92
SR010103	Uratibu na Utekelezaji wa shughuli za Wizara Pemba	390.31
PR0102	Maendeleo ya Viwanda na Ujasiriamali	912.58
SR010201	Ukuzaji wa Viwanda	644.99
SR010202	Maendeleo ya Ujasiriamali	267.59

PR0103	Ukuzaji na Uendelezaji wa Biashara	1,469.46
SR010301	Ukuzaji wa Masoko na Usafirishaji	316.20
SR010302	Ushindani Halali wa kibiashara na Kumlinda Mtumiaji	143.34
SR010303	Urahisishaji biashara na Ukuzaji Biashara za ndani	502.20
SR010304	Usajili wa Biashara na Mali	507.72
PR0104	Viwango na Tathmini yaUbora wa bidhaa	2,483.80
SR010401	Viwango na Uthibiti Ubora	2,483.80
JUMLA KUU		7,210.20

IX. HITIMISHO:

- 151. Mheshimiwa Spika**, naomba kwa mara nyengine tena kukushukuru wewe binafsi pamoja na Waheshimiwa Wajumbe wa Baraza lako na wananchi kwa ujumla kwa kunisikiliza.
- 152. Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja.

